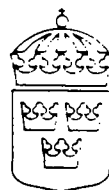

Riksdagens protokoll

1989/90:86

Torsdagen den 15 mars

Kl. 12.00–16.00

Protokoll
1989/90:86

1 § Debatt om den ekonomiska politiken

Debatt om den ekonomiska politiken

Anf. 1 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Först vill jag hälsa Allan Larsson välkommen som finansminister. Min spruckna röst kan möjligen tolkas som att jag skulle vara överväldigad av rörelse, men lovorden har ju efter utnämningen varit så många – även från höger – att jag skall undvika att försätta Allan Larsson i ytterligare politisk förlägenhet och raskt övergå till dagens ämne: Sveriges ekonomiska kris. En sådan är det nämligen fråga om.

”Under de senaste månaderna har den ekonomiska situationen försämrats. Industrikonjunkturen har försvagats. Exporten har dämpats, medan den inhemska efterfrågan har utvecklats relativt starkt med en fortsatt betydande importökning som följd. Räntorna har stigit kraftigt. Vidare har löne- kostnaderna och hemmamarknadspriserna fortsatt att öka i snabb takt. Konflikter har förekommit på arbetsmarknaden. Oljepriserna och andra import- priser har stigit påtagligt, medan exportpriserna visat en stagnerande utveck- ling. Bytesbalansen har försämrats ytterligare. --- Mot denna bakgrund har utsikterna för den svenska ekonomins utveckling försämrats, i förhållande till vad som redovisades i finansplanen 1990.”

Ja, citattecknen kunde inte höras. Men detta var ett ordagrant återgivande av vad den nye finansministern i sin första proposition har att säga om det ekonomiska läget. Och jag kan skriva under på alltihop.

Besviken är jag dock över att det inte görs något försök att siffermässigt precisera hur stora alla dessa försämringar väntas bli. Till grund för finansut- skottets prövning ligger därmed fortfarande försörjningsbalans m.m. från fi- nansplanen, men uppgifterna där är ju alldeles uppenbart felaktiga.

Med de löneuppgörelser som träffats och den efterfrågan på arbetskraft som råder kommer lönestegringen under året med säkerhet att överstiga 10 %. Efter prisuppgången med 3,2 % i januari, och enligt besked i dag yt- terligare någon halv procent i februari, lär inflationssiffran för hela året hamna i närheten av 10 %. Underskottet i bytesbalansen i år stiger från 38 miljarder till ca 50 miljarder. Detta säger inte bara jag, utan det säger även riksbankschefen i en intervju.

På tal om riksbankschefen kan det finnas skäl att påminna om att ränteni- vän nu ligger 6 procentenheter högre än på euromarknaden. Att vi då inte blir fullkomligt översköldja av utländska pengar som söker en god förränt-

ning, det vittnar verkligen om bristande förtroende för Sveriges ekonomi och för dem som är satta att sköta den. Dagens höjning av diskontot till den högsta nivån sedan devalveringsåret 1981 bekräftar våra balansproblem.

Vid sidan av bytesunderskottet, som alltså verkligen är stort nog, sker det en utströmning av kapital till följd av stora investeringar i företag, fastigheter och aktier utomlands. Det borde egentligen inte vara något bekymmer – ökat internationellt utbyte är i princip av godo. Men problemet är att det inte förekommer något motsvarande flöde i den andra riktningen. Även detta bottnar naturligtvis i misstro mot utvecklingen i Sverige. Bland orsakerna till en sådan misstro kan nämnas den kommande skärpningen av kapitalbeskattningen med över 30 miljarder, den planerade förtida avvecklingen av kärnkraften och osäkerheten beträffande förhållandet mellan Sverige och EG.

Herr talman! Finansministern skriver i sin proposition att det centrala stabiliseringspolitiska problemet är inflationen. Överhettningen skall minskas med en stram ekonomisk politik, heter det. Finanspolitiken bör ges ökad tyngd och därigenom avlasta penningpolitiken, som anges ha fått bära en alltför stor del av den stabiliseringspolitiska bördan under senare tid. Det sägs också att den ekonomiska politiken bör innehålla så mycket utbudsstimulans som möjligt och så mycket efterfrågedämpande åtgärder som nödvändigt.

Äterigen blir omdömet: alldeles utmärkt! Men avståndet från dessa allmänna målsättningar till de åtgärder som faktiskt föreslås är stort. Frågan inställer sig: Kommer den nye finansministern att likna sin företrädare i det att han säger en sak och gör något annat? Eller för att använda djurgårdaren Ulf Adelsöhns karakteristik av Kjell-Olof Feldt: Han var bra på träning men misslyckades när det blev match!

Hur det blir med den saken kan endast erfarenheten utvisa. Men jag vill ändå med utgångspunkt i de spridda rester som nu föreligger av det ursprungliga krispaketet ställa några frågor till Allan Larsson.

Vad är det som får finansministern att tro att den nyutnämnde riksmedlaren skall bli mera framgångsrik med att "prata ned" lönerna än vad regeringens var på Haga? Föreställer sig Allan Larsson att centrala partsföreträdare kan sätta sig ned i april och fastställa vad lönerna faktiskt skall bli nästa år, när de bestäms i samspelet mellan utbud och efterfrågan på en i huvudsak fri marknad? Är det ens bra att lönerna sätts lägre än vad jämviktsprusbildningen föreskriver? Då kommer ju överefterfrågan på arbetskraft att bestå. Och en sista fråga på detta område: Hur kan det i dag räcka med en riksmedlare, när det för en månad sedan var absolut nödvändigt med lönestopp och strejkförbud för att kunna regera vidare?

Vidare: Hur kan vår nye finansminister – mot alla uttalanden av ekonomer och av ledande socialdemokrater som den förre finansministern, den nygamle statsministern och faktiskt också av sig själv – våga tro på värdet av prisstopp? Framstår inte ett sådant mest som ett skämt, när prishöjningarna till stor del beror på politiska beslut och därmed automatiskt får dispens? Och om prisstoppet till äventyrs ändå får någon verkan, betyder inte det att utrymmet för konsumtion ökar och att effekten då blir raka motsatsen till efterfrågedämpande?

Regeringen godtar nu det moderata förslaget om arbetsgivarperiod i sjuk-

försäkringen, och det är bra. Men när merkostnaden för arbetsgivarna inte fullt ut kompenseras med sänkt socialavgift, uppkommer en skattehöjning som väl måste verka kostnadsdrivande och därmed också prishöjande. Vill finansministern klara ut om det verkligen är meningen att arbetsgivarna netto skall stå för inte bara en betydande del av sjuklönen utan också erlagga arbetsgivaravgift på hela beloppet. Det blir i så fall en merbelastning med många miljarder kronor – 16 miljarder eller 17 miljarder, har det sagts – för företagen, och det ett år då det ursprungligen hette att skatteomläggningen bara skulle betyda en omfördelning och inte någon ökning av skatteuttaget.

Ett förslag om skattehöjning som föddes med den nya regeringen gäller tobaksvaror och alkoholhaltiga drycker. Kan finansministern förklara för mig: Hur går det till när man bekämpar inflationen genom att höja priserna?

Det blev många frågor det här. En del får vi kanske återkomma till och diskutera i finansdebatten. Men det finns en frågeställning, som det verkligen är angeläget att nu belysa. Regeringen förordar en stram finanspolitik. En sådan kan ha formen av besparingar på statsbudgetens utgiftssida eller av skattehöjningar. Carl Bildt frågade i debatten om regeringsförklaringen vilken väg som skall väljas – utgiftsminskningar eller skattehöjningar –, men statsministern gav inget besked. Finansministern har sedan vägrat att utsluta skattehöjningar. Går det att få en klarare bild av vad regeringen planerar och få besked här och nu?

Herr talman! Orsaken till alla dessa frågor är naturligtvis att regeringen ännu inte i dess helhet redovisat det ekonomisk-politiska program som den är skyldig att lägga fram i början av januari. Mycket skall tydligen dröja, åtminstone till kompletteringspropositionen i slutet av april. Den moderata linjen, så som den kom till uttryck på utsatt tid i vår partimotion den 25 januari, ligger fast. Sänk skattetrycket, spara i den offentliga verksamheten, avreglera och släpp fram enskilda alternativ på områden där det allmänna i dag har monopol.

Om vi därtill ser till att trygga energiförsörjningen, inte minst när det gäller effektiv elektricitet, och om Sverige deltar i Europasamarbetet, då skall vart land åter kunna hävda sig när det gäller tillväxt och välfärd. Men nu är vi på fel kurs, och det skall bli mycket intressant att höra under den följande debatten *hur pass medveten Allan Larsson kan visa sig vara om de djupgående problem som vi har.*

Anf. 2 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag vill först instämma i välkomstorden till den nye finansministern Allan Larsson. Han har inledningsvis sagt flera bra saker. Det mesta handlar om så mycket utbudspolitik som möjligt och så mycket åtstramning som behövs.

Allan Larsson har därigenom skaffat sig ett inte oväsentligt förtroendekapital. Men det är faktiskt gärningarna som räknas, inte orden och gärningarna talar tyvärr inte samma språk.

Jag tänkte gå igenom några av de gärningar som hör till dessa ord. "Så mycket utbudspolitik som möjligt", vad innebär det? Längre semester och utbyggd föräldraförsäkring – detta betyder enligt alla normala bedömningar mindre arbetsutbud. Att skattereformen fullföljs är självfallet bra. Det är

bra att den skyddas av kommunalt skattestopp, men jag tror att ett år är för kort tid.

Förslaget om en arbetsgivarperiod på fjorton dagar i sjukförsäkringen är i och för sig bra, men tillsammans med en mycket kraftig skattehöjning är det inte bra. Om Allan Larsson verkligen önskade så mycket utbudspolitik som möjligt, skulle han självklart avstå från ökad semester och utbyggd föräldraledighet. Det vågar han inte, såvitt jag förstår. Jag vill fråga Allan Larsson om han håller med om att mer semester och mer föräldraledighet betyder mindre arbetsutbud.

Hur är det med den andra komponenten då, "så mycket efterfrågedämpning som nödvändigt"? Så här ser de viktigaste förslagen ut:

Utbyggd föräldraförsäkring och prisstopp medför faktiskt ökade utgifter och mer efterfrågan. Signalen från prisstoppet är: Köp nu – sedan stiger priserna mer. Arbetsgivarperioden innebär kraftigt ökade kostnader för företagen, motsvarande flera procentenheter i höjda arbetsgivaravgifter. Det är i och för sig en åtstramning, men med höjda skatter som följd. En del av de höjda skatterna skulle sedan användas för ökade utgifter, och då blir efterfrågan ännu större. Höjd investeringsskatt och ökad byggreglering är också åtstramning, men genom mer skatter och mer reglering. Det konstiga tvångssparandet är knappast någon åtstramning, och om så skulle vara beror det på att det upplevs som skatt.

I detta sammanhang vill jag fråga Allan Larsson: Delar han eller tar han avstånd ifrån den ideologiska nedvärdering av enskilt sparande som 90-talsrapporten har manifesterat på följande sätt: "För att nå ett stort, positivt hushållssparande krävs det att den privata sektorn gödglas med stimulanser att öka de redan rikas förmögenheter".

Huvudnumret i Allan Larssons efterfrågedämpning är nog den s.k. Stålmannen, dvs. den riksförlikningsman som i strid mot marknaden snabbt skall klara att låga avtal sluts för år 1991. Han har faktiskt en fullständigt omöjlig uppgift.

Det finns ändå vissa åtstramningsförslag, men alla riktas mot företagen och det förvärrar kostnadsproblemet. Det finns inte en enda utgiftsbe-gränsning, det är bara skattehöjningar för hela slanten.

Det pågår en viss dämpning av efterfrågan och det regeringen bör ägna sig åt är att lägga till sådant som är långsiktigt önskvärt, dvs. i första hand besparingar i socialförsäkringssystemen. Om då dämpningen skulle bli för stor så skulle det möjliggöra sänkt skatt. Att däremot ta till höjd skatt är alldeles fel, eftersom det strider mot vad som är långsiktigt nödvändigt.

Den förra regeringen skrev i sina finansplaner att skattehöjningar inte bör användas som finanspolitiskt medel. Detta har nu fallit bort i Allan Larssons proposition. Därför vill jag fråga Allan Larsson om den nya regeringen har återgått till en traditionell socialdemokratisk politik där höjda skatter är universalmedlet i den ekonomiska politiken.

Detta, herr finansminister, kommer inte att skapa förtroende och det kommer inte att möjliggöra en lättare penningpolitik med lägre ränta. Det blir riksbanken som får dra lasset även i fortsättningen.

Herr talman! Det kortsiktiga överhettningssproblemet är viktigt och måste lösas. Men Allan Larsson har, tycker jag, valt fel metod, en metod som dess-

utom förvärrar det grundläggande problemet. Sveriges problem är nämligen inte bara ett kortsiktigt överhettningssproblem, utan i grunden finns det ett långsiktigt strukturellt problem – den laga ökningen av produktiviteten.

Mycket förenklat kan man säga att Sveriges problem är att "ett" är ett så litet tal och att "tio" är ett så stort tal. "Ett" är ökningen av produktionen per timme och "tio" är ökningen av lönekostnaderna per timme. Allan Larsson tycks tro att allt blir bra om tian minskar, men det är fel. Hans förslag leder möjligen, i bästa fall, till att tian minskar litet grand, men till priset av att också ettan minskar.

Det stora långsiktiga problemet är att det finns för litet att fördela. "Ett" är helt enkelt ett för litet tal. Att få balans i ekonomin när det finns mindre än 1 % realökning att fördela skulle kräva en permanent högre arbetslöshet. Da handlar det inte om de 2,5–3 % arbetslöshet som statsministern talade om för två veckor sedan, utan om ännu högre tal. Om man vill undvika detta, och det vill åtminstone vi i folkpartiet, krävs långsiktiga åtgärder för att öka produktiviteten – för att höja ettan till en tvåa eller helst ännu mer.

Här spelar självfallet skattereformen en stor roll, men det behövs faktiskt mer, framför allt inom den offentliga sektorn. Som tur är finns det ett säkert medel för att främja en god produktivitet utveckling, nämligen konkurrens. Men till detta säger uppenbarligen Allan Larsson nej.

Konkurrens och slopade monopol som produktivitetsfrämjande medel framhävs ibland även av socialdemokrater, t.ex. när det gäller den privata tjänstesektorn, jordbruket m.m. Men när det gäller den skattefinansierade tjänstesektorn är det stopp.

Då finns det, herr talman, ingen lösning på Sveriges ekonomiska problem. Den dystra sanningen är att med en produktivitetsökning på mindre än en procent så blir det mindre än en procent att fördela. Då är ekonomisk balans omöjlig utan stor arbetslöshet, utan konflikter och utan stora motsättningar. Så fort efterfrågan ökar litet mer skulle Sverige slå i taket igen, med snabba pris- och löneökningar som resultat, nya stora underskott gentemot utlandet, dvs. ökade balansproblem som följd.

Vad som krävs är insatser över ett mycket brett fält – den offentliga sektorn, socialförsäkringssystemen, energipolitiken, EG-politiken – förutom den enda ljuspunkten som finns i dag, nämligen skattereformen.

Herr talman! Under den senaste tiden har tempot mattats, både i den ekonomiska debatten och den ekonomiska krisen. Ingen verkar längre vara särskilt upphetsad, regeringen minst av alla. Allan Larsson har själv sagt att han måste få litet tid på sig, innan han svarar på frågor och lägger upp sin politik, för att finna sig till rätta på finansdepartementet. För sex veckor sedan var det oerhört kritiskt och brattom. Lönestopp, strejkstopp, regeringen skulle avgå om riksdagen inte godkände förslagen bums. Det enda som egentligen har hänt sedan dess är att Kjell-Olof Feldt har avgått. Var det rent av så att han tog krisen med stort K med sig när han gick?

Jag vill sluta med att fråga Allan Larsson om det är regeringens avsikt att än en gång försöka hanka sig fram med skattehöjningar och rulla de växande ekonomiska problemen framför sig. Då blir det mer prisökningar, mer räntehöjningar och mer arbetslöshet tills någon annan tar över.

Anf. 3 GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Får jag börja med att hälsa den nye finansministern Allan Larsson välkommen till riksdagen. Det är roligt att se att åtminstone ett av de få resultaten av regeringskrisen är av så pass konkret och påtaglig natur.

Det krispaketet som föranledde regeringen att avgå innehöll ju däremot mest en rad chimära åtgärder. Förslagen gällde framför allt en rad regleringsåtgärder, åtgärder som regeringen själv veckan innan förslagen lades fram förkastat som helt verkningslösa. S.k. stopp löser inga ekonomiska kriser. Det är i stället motsatsen till de nödvändiga strukturåtgärder som långsiktigt kan få svensk ekonomi att fungera bättre.

Nu försvann ju ingalunda hela krispaketet i och med att riksdagen mot-satte sig strejkförbud och röstade ner förslaget om lönestopp. Nej, även om oppositionen fick in en fullträff, så att regeringskuppet och hela besättningen sjönk, flyter nu vrakspillror i form av "krispaketpropositioner" i land som drivved på Helgeandsholmen. Besättningen verkar ha klarat sig, och de flesta har nu åter mönstrat på.

Senast behandlade finansutskottet det s.k. utdelningsstoppet, och helt nyligen har vi begåvats med förslag om höjd alkohol- och tobaksskatt samt om godkännande av pris- och hyresstoppet.

Ett intressant fenomen är att i och med att den nya regeringen tillträdde, tycks – som Anne Wibble sade – en del av debatten om den ekonomiska krisen ha försvunnit. Regeringen anser inte längre att det är nödvändigt att skjuta på några reformer. Regeringen anser nu att priser och hyror skall frysas, trots att lönerna tillåts stiga. Regeringen anser inte längre att det är bråttom med finanspolitisk åtstramning – den kan vänta till kompletteringspropositionen.

Vi har hört Allan Larsson jungfrutala om vikten av att föra en stram finanspolitik för att därmed avlasta penningpolitiken. Samma äsikt återfinns i den senaste propositionen om ekonomisk politik. Men i dagsläget innebär tvärtom regeringens politik att räntorna får sköta hela åtstramningen. Räntorna steg, som Lars Tobisson nämnde, med flera procentenheter efter det att regeringen hade presenterat krispaketet. Därefter har de åter sjunkit något, men fortfarande är de alldeles för höga. Regeringen äser detta passivt. Det får, som vi alla vet, negativa effekter på investeringarna och fördelningpolitiken.

"Hata inflationen", står det på en del stora reklamskyltar som regeringen låtit sätta upp. Hata inflationen! Ändå hatar man tydligen inte inflationen mer än att man är beredd att höja den med sammanlagt cirka tre procentenheter i år och lika mycket nästa år till följd av skattereformen. Det beror främst på finansieringssättet, dvs. på höjd och breddad moms på en rad varor och tjänster. Inte ens nödvändig konsumtion, som bostad och mat, tillåts ha en lägre beskattning.

Rubriken på den nya skattereformen skulle kunna vara: "Moms till varje pris!" Det verkar vara inriktningen av finansieringen av reformen, ett första-handsönskemål.

Det här är inte någon särskilt klok politik. Med ett redan alltför högt pris- och kostnadsläge och med prisklausuler i avtalen riskerar politiskt beslutad inflation ovanpå detta att få inflationstakten att accelerera ytterligare. Höjd

skatt på nödvändig konsumtion drabbar också låginkomsttagarna hårdast. Låg beskattning av nödvändig konsumtion kommer att bli ännu viktigare än tidigare för fördelningspolitiken i och med att progressiviteten i skatteskalan minskar. Vill socialdemokraterna vara med och skapa ett mer rättvist skattesystem kunde de med fördel fundera över centerns alternativ, framför allt förslaget om differentierad moms. En sådan skulle också främja EG-harmoniseringen, eftersom "de tolv" redan tillämpar ett sadant system.

Finansministern har ju också hunnit med att likna ekonomin vid en krukväxt. Det tål att fundera över den liknelsen. Den här krukväxten har stuktit i väg för mycket, och det är därför dags att ansa den. De förslag som regeringen för närvarande vill se genomförda innehåller dock mest gödningsmedel och det gamla beprövade sättet att prata med blommorna. Det är möjligt att det sistnämnda kan lyckas och därmed bidra till en förbättring. Vi får väl se!

Vi har när det gäller frågan om den särskilda förhandlaren ingen annan åsikt än att den vägen kan prövas, men vi är tveksamma till om han kommer att lyckas med uppgiften.

Eftersom riksdagsbehandlingen redan är försenad måste jag fråga finansministern: Om en uppgörelse genom förhandlingsmannen inte kan nås till i början av april, avser regeringen då att lägga fram ännu ett krispaket utöver kompletteringspropositionen? Vad regeringspolitiken den senaste tiden gått ut på är så att säga att man skjuter bekymren framför sig och hoppas på att någon skall lätta dem. Jag tycker att frågan kräver ett svar: Om man misslyckas, kommer det då ytterligare ett krispaket någon gång i maj?

Hur ser då verkligheten ut? Vad har hänt senaste månaderna med svensk ekonomi?

Utvecklingen de senaste månaderna visar tyvärr att den svenska ekonomin försvagats ytterligare. Industrikonjunkturen försämras, exportpriserna går inte längre Sveriges väg. Exporten – mätt i volym – sjönk under fjärde kvartalet mer än vad den gjort sedan början av 80-talet. Importpriserna är också mer ogynnsamma för Sverige. Oljepriset har stigit och riskerar att stiga än mer.

Inflation och bytesbalans visar en mer oroväckande utveckling än tidigare. Inflationen steg i januari med 3,2 procentenheter – den högsta siffran på tio år under en enskild månad. Bytesbalansen i december var minus 6,7 miljarder kronor. Såväl i faktiska tal som sett i relation till BNP är underskotten nu, efter sju års högkonjunktur, större än de sämsta åren under den förra internationella lågkonjunkturen.

Prognoser, som nu redovisas i media, tyder på ett bytesbalansunderskott år 1991 på över 70 miljarder kronor. Också handelsbalansen börjar nu att försvagas. Vad händer om dessa prognoser visar sig vara riktiga?

Trots dessa oroväckande uppgifter har överhettningen i stort sett ännu inte minskat i någon märkbar omfattning, även om det inom vissa branscher och regioner finns tecken på en minskning. Arbetslösheten är exempelvis lika låg som för ett år sedan. Produktivitetstillväxten är svag, och utvecklingen av BNP är långsam.

Krisen är hemmalagad. Den internationella konjunkturen är fortfarande stark, och framtidsutsikterna betraktas som goda. Det innebär också en

chans för Sverige att öka exporten. Det gäller att se till att vi skapar förutsättningar för att ta till vara denna starka internationella konjunktur.

Det är nu mycket som pekar på att det är för sent med en kraftig åtstramning av den privata konsumtionen. Däremot är det motiverat med åtgärder för ett ökat hushållssparande och återhållsamhet med offentliga utgifter. Strukturåtgärder och stimulanser för att öka arbetskraftsutbudet är också nödvändiga. Det är också viktigt att skapa förutsättningar för att räntan så småningom skall kunna sänkas.

Under den allmänna motionstiden lade centern fram sina konkreta förslag till en alternativ ekonomisk politik.

De åtstrammingsåtgärder som regeringen kom överens om våren 1989 var under förra året i full verkan och är så också under år 1990. Det tillfälliga sparandet innebär en åtstramning av den privata konsumtionen med ca 10 miljarder kronor. Övriga åtstrammingsåtgärder ger en effekt på ungefär på 8 miljarder kronor. Arbetslivsfonden kommer att innebära ökad rehabilitering och bättre arbetsmiljö, vilket också höjer arbetskraftsutbudet. Åtstrammingsåtgärder i denna omfattning kan inte övriga partier redovisa. Jag tycker att det är riktigt att säga detta, eftersom dessa partier kritiserar uppgörelsen förra våren.

Centern tog våren 1989 ansvar för svensk ekonomi. En åtgärd – det tillfälliga sparandet – har övriga partier utnyttjat mot centern, och det gäller för övrigt hela åtstrammingspaketet. Vi i centern är dock beredda att även fortsättningsvis ta ansvar för nödvändiga ekonomiska åtgärder, förutsatt att förslagen är de rätta. De bästa möjligheterna till politiska lösningar finns enligt vår uppfattning i det sakpolitiska mittfältet.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 4 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag instämmer i kören som hälsar Allan Larsson välkommen till riksdagens ekonomiska debatter.

Vi har alltså fått en ny finansminister men knappast någon ny politik. De politiska händelser som vi upplevt under de senaste månaderna, med regeringens avgång som huvudpunkt, är inte i första hand uttryck för en djup ekonomisk eller allmänpolitisk kris, utan i första hand ett resultat av socialdemokratiens kris.

Dagens ekonomiska problem har naturligtvis en bakgrund. Den tredje vågens politik har under 90-talets första månader faktiskt politiskt kraschlandat. Nu är det uppenbart för alla vilka makt- och fördelningspolitiska konsekvenser 80-talets politik har fört med sig. Ingen kan förneka eller blunda för att det skett en gigantisk vinst- och förmögenhetsökning i företagen, att börsen haft en rekordutveckling och att spekulationsinslagen i ekonomin är mycket omfattande.

Dessutom har skatte- och lönepolitiken inneburit att högavlönade och nyckelgrupper varit vinnare, medan låginkomsttagare och lågavlönade samt kommunerna är 80-talets förlorare.

Omfördelningen under 80-talet kan illustreras med vad Hans Tyson Sö-

derström sade i en TT-intervju, publicerad bl.a. i DN: 80-talets utveckling med devalveringarna har överfört över 100 miljarder kronor från löntagarna till kapitalet. Flera hundra miljarder kronor har överförts från den offentliga till den privata sektorn genom bl.a. budgetunderskottet och statens betalningar av räntorna på lånen.

Det är alltså en stor omfördelning som har skett i samhället. Det är enorma belopp som har fördelats från det offentliga och från löntagarna till kapitalet.

Samtidigt har 80-talet inneburit att makten i samhället har koncentrerats. Makten över produktionen av varor och tjänster finns hos några få finansgrupper, vilkas internationella strävan ökar alltmer. Fonder och samhälleligt demokratiskt inflytande har spolats totalt. De arbetandes mycket begränsade inflytande över arbetslivets villkor har definitivt bekräftats genom MBL:s uppgång och fall.

Dessutom har vi 80-talets miljöförstörelse och resursslöseri. Mycket har sagts, men litet har gjorts. Fortfarande går ekonomin ut på tillväxt för ökad konsumtion av prylar och mindre nödvändiga varor och tjänster. Vinstintressen och ensidig tillväxt går före en god miljö.

I ett avseende kan den tredje vägen faktiskt sägas vara lyckosam, nämligen i fråga om den höga sysselsättningen. Vpk delar regeringens uppfattning att den fulla sysselsättningen måste säkerställas - nästan med alla medel.

Medan Svenska Arbetsgivareföreningens åsikter och politiska inflytande har stärkts under 80-talet, ligger den politiska tragiken egentligen i arbetarrörelsens allt sämre position, förorsakad av inte minst regeringens politik. SAP:s undfallenhet mot Svenska Arbetsgivareföreningen, kapitalintressena och borgerliga politiska värderingar får ju heller ingen belöning. När regeringen bjöd in till Hagaöverläggningar med arbetsmarknadens parter, tackade SAF regeringen för inbjudan genom att köra sitt eget lopp och fullfölja sin linje om totalt decentraliserade förhandlingar. Hagaöverläggningarna kollapsade och förorsakade regeringskris. Drar regeringen över huvud taget några slutsatser av kapitalets agerande? Skall samförståndet fortsätta som tidigare på kapitalets villkor?

Regeringen framställer de ekonomiska problemen som om den inte alls hade någon skuld i det inträffade. Inflationen med en pris- och lönespiral som ingen har kontroll över, arbetskraftsbrist med åtföljande överhettning och låg produktivitet har en orsak i regeringens politik - eller brist på åtgärder i regeringens politik.

Vpk:s alternativ bygger på att fördelningspolitiken samt makten och inflytandet över arbetslivet sätts i centrum för att motverka kapitalismens kris-tendenser. Det borde vara hela arbetarrörelsens politik för att kunna utgöra en motvikt mot de kapitalintressen och den borgerliga politik som i dag hotar de breda löntagargrupperna.

Regeringens bravader på fördelningspolitikens område har bäddat för löne- och prisspiralen. Försöken att stävja inflationen genom att bekämpa löneökningar, genom att sätta löneökningarna i centrum, har faktiskt misslyckats. Sätts inte pressen in på priser och vinstkrav, fortsätter inflationskarsellen.

Prispress innebär att man på något sätt måste se till att oskäligen prisök-

ningar inte sker. Det kan t.ex. vara straffskatt på vinster när prisökningarna är för stora. Regeringens vinstledda utveckling under 80-talet är en av orsakerna till inflationsspiralen.

Skatteomläggningen, som missgynnar de lågavlönade, driver upp lönekraven. En rejäl skatterabatt till de lågavlönade och en rättvis finansiering av skatteomläggningen skulle minska behovet av stora löneökningar.

De lågavlönade i dagens samhälle – bland vilka en majoritet är kvinnor – äger all rätt att tillkämpa sig rättvisa löner, alldenstund den hittillsvarande politiken missgynnat dessa grupper. Den nye riksförlikningsmannen kan bara lyckas om utgångspunkten är att bidra till en rättvis fördelningspolitik. Men när han har nuvarande skatteförslag i ryggen är inte chansen stor att lyckas.

En annan stor krissektor är kommunerna. Regeringen ämnar nu komma med ett kommunalt skattestopp för 1991. Vpk är ju ingen vän av högre kommunalskatt. Men det är inte vettigt att lägga ett tak som inte täcker hela stugan – och det regnar ju in i landets kommunhus. Skattestoppet stoppar inte utbyggnaden, det ökar bara kommunernas underskott.

I regeringens finansplan erkänns att kommunerna har ett underskott på ca 14 miljarder för 1990. Med löneökningarna nu kan det bli mellan 20 och 25 miljarder på kommunsektorn.

Men visst behövs det också en broms på kommunalskatterna. Vpk menar att en vettig broms är att riksdagen antar ett ekonomiskt stödpaket till kommunerna. I dag motsvarar statens överskott ungefär kommunernas underskott. Det är hög tid att betala igen detta.

Långsiktigt måste kommunerna förbättra sitt skatteunderlag. Skatteutjämningen måste tillföras nya resurser från vinstrika sektorer i samhället: kommunal företagsbeskattning eller kommunal kapitalbeskattning är alternativ. Med skatteomläggningen – enligt det förslag som föreligger – kommer kommunernas ekonomi att förstärkas. Men de pengarna skall regeringen ta tillbaka. Vi i vpk anser att man skall låta kommunerna behålla den förstärkning som kan följa av den skatteomläggning socialdemokratin och folkpartiet tänker genomföra.

Ett kommunalt skattestopp utan nya resurser till kommunerna innebär att krisen inom vård, omsorg, skola, kultur och nödvändig service förstärks, samtidigt som den nödvändiga utbudspolitiken, som man talar om och som är avsedd att begränsa överhettningen, försvaras. Visst kan kommunernas verksamhet effektiviseras och visst kan produktivitetsmål sättas upp, men det räcker inte när volymtillväxten måste öka betydligt mer än enligt regeringens planer, eftersom behoven ökar.

Regeringen ser ju den låga produktiviteten som ett problem – och den är ett problem. Produktiviteten utvecklas inte på grund av att resursutnyttjandet begränsas av arbetskraftsbrist, men framför allt är det på två andra områden som det finns problem för produktiviteten. Näringslivet har under 80-talet inte alls ansträngt sig tillräckligt och investerat för framtiden. Bristen på framtidsinriktade investeringar är ett hot inför 90-talet. Samtidigt är de svenska företagens räntebetalningar utomlands och förflyttningen av verksamheter utomlands ett utomordentligt stort hot för Sverige i framtiden. När

får vi en industri- och näringspolitik för Sverige? Vilken roll kan löntagarfonderna spela i en framtid? Skall de också flytta utomlands?

En avgörande fråga för produktiviteten i samhället är makten i arbetslivet. De arbetandes inflytande är nödvändigt. Det räcker inte med information och samråd. Det gäller ett reellt inflytande. MBL-andan kan faktiskt skrotas.

Mest illustreras betydelsen av makt och inflytande för de arbetande på arbetsmiljöns område. Den omfattade utslagningen från arbetsmarknaden under 80-talet har som grund orimliga arbetsförhållanden. Dessa kostar samhället och landets ekonomi stora förluster. Hittills har inga åtgärder av betydelse vidtagits, förutom arbetslivsfonden för rehabilitering. Nu gäller det att stoppa arbetsmiljöer och arbetsorganisationer som slår ut människor. Men därvidlag har fortfarande ingenting gjorts. Vi väntar och ser.

Herr talman! Ställ en rättvis fördelningspolitik i centrum! Gör en maktförskjutning i samhället till de arbetandes förmån! Då har vi chans att bekämpa obalanserna i samhället.

Anf. 5 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill också hälsa den nye finansministern välkommen.

Under några veckor har vi genomlevt en politisk kris orsakad av att landets ekonomi utvecklas på ett dåligt sätt med skenande löner och inflation. Vår industri som arbetar för högttryck har små möjligheter att öka tillverkningsningen. Den köpkraftsökning som uppstår till följd av högre reallöner och misstro mot sparande kan bara mötas med import. Vi får en stark försämring av bytesbalansen, som förutspås bli minus 50 miljarder för 1990.

Det höga kostnadsläget ger exportindustrin svårigheter, och det har visat sig i en viss nedgång i den svenska exportkonjunkturen i en i övrigt stark internationell konjunktur. Detta bidrar till att bytesbalansen kommer att bli ännu mera negativ. Industrin har under de senaste åren investerat flitigt, vilket borde ge kapacitets- och produktivitetsökningar. Om orsaker och verkningar råder det stor samstämmighet. Den ekonomiska krisen är en slösar-kris och en vällevnadskris.

Vi har inte bara en ekonomisk kris. Viktigare är att vi lever mitt uppe i en ekologisk kris. Vi ser den själva, och vi kan läsa om den dagligen i våra tidningar. Det handlar om den förfärande försurningen som hotar att slå ut våra skogar och vara produktiva åkermarker, om kvävedödande hav som är resultat av utsläpp från jordbruk och bilism, om jordbruksgifter i våra dricksvatten, om giftrester i vår mat, om dioxiner i röding, om avfallsbergen och de många tipparna för att ta några exempel.

Denna kris som beror på regeringens inkompetens och som verkligen är allvarlig har inte lett till en politisk kris. Så galen är den traditionella politiken i sin konventionella destruktivitet.

Den ekologiska krisen hänger intimt ihop med den ekonomiska politik som har förts under lång tid. Den har haft som huvudlinje att utan hänsyn till konsekvenser öka den materiella förbrukningen. Politiken har varit mycket framgångsrik, och vi svenskar är bland de allra mest högkonsumerande i världen. Per capita står vi för mycket stora delar av nedsmutsningen i vår

omvärld. Hög materiell förbrukning i industriländerna leder till omfattande miljöförstöring.

Eftersom regeringen trots alla vackra ord om miljöintresse i huvudsak ägnar sig åt ekonomiska problem och hur de skall lösas, är det fascinerande att ta del av den proposition som regeringen lade på riksdagens bord helt nyligen. Om det verkliga syftet är att åstadkomma en långsiktig ekonomisk åstramning, är de föreslagna medlen otillräckliga.

Nu bibehålls prisstoppet samtidigt som lönestoppet, med undantag för de lågavlönade, inte införs. Köpfesten kommer att fortsätta med oförminskad kraft. Medborgarna får förbättrad köpkraft, och med nu rådande hög industrikonjunktur ökar importen och bytesbalansen blir ännu sämre. Inte var det väl det som regeringen ville med sitt ursprungliga stoppaket? Det var ju den gången som regeringen inte ville administrera en sönderfallande ekonomi. Nu administrerar den inte längre en sönderfallande ekonomi. Nu blåser regeringen under brasan så att ekonomin faller sönder ännu snabbare.

Var finns det ansvarsfulla i detta? Var finns den politiska viljan hos det största minoritetspartiet att ta ansvaret för landets ekonomi? För det var väl det som ni ville göra i regeringen när Ingvar Carlsson tog på sig ansvaret att bilda sin andra regering? Inte undra på att marknadsrätorna går i höjden med en handlingsförlamad borgerlig och spendersam opposition, som vägrar att ta chansen att bilda regering, dvs. en minoritetsregering, och som driver ekonomin mot större bytesbalansunderskott.

Det måste föras en ansvarsfull ekonomisk politik på kort och lång sikt – en ekonomisk politik som samtidigt ser till att vi kan börja klara ut våra allvarliga ekologiska problem.

Från miljöpartiets sida har vi alltid hävdat att vi måste minska den materiella förbrukningen. Det kan ske på många sätt, som t.ex. att vi använder våra bilar sparsammare, att vi kör dem långsammare, att vi flyger mindre och att vi använder våra järnvägar mera. Andra sätt är att vi – flertalet svenskar – medvetet minskar våra inköp av kläder och prylar. Dessutom att många av oss håller igen och betalar tillbaka skulder och amorterar lån snabbare.

Gör vi så skulle vi kunna reducera importen rejält och börja få rätsida på bytesbalansen. Vi skulle kunna frigöra produktionskapacitet i många industrier – kapacitet som kan användas till export, och vi får ytterligare bidrag till att förbättra bytesbalansen. Vi kan hjälpa till att omfördela vår konsumtion av basmat från importerad till inhemskt tillverkad genom att ta bort moms på den svenska basmaten och täcka skattebortfallet genom att generellt höja moms på övriga varor med några procent.

När konsumtionstrycket minskar, minskar inflationstrycket och behovet att kompensera sig med högre löner. Vi får då ett bättre konkurrensläge internationellt, vilket ytterligare kan bidra till att komma till rätta med bytesbalansen. Marknadsrätorna kommer att dala, och vi kommer ett steg bort från spekulationsekonomi och stora förmögenhetsomfördelningar till förmån för de kapitalstarka.

I miljöpartiet anser vi att det är viktigt att komma bort från de stora minus-talen i bytesbalansen. De innebär att vi lånar till konsumtion. Vi övervältrar kostnader för vår konsumtion till kommande generationer. Det är oacceptabelt. Miljöpartiet kan acceptera minus i bytesbalansen för att finansiera eko-

logiskt rimliga investeringar. Den sortens investeringar kommer våra barn och barnbarn att acceptera.

Vi är djupt och allvarligt bekymrade över att regeringen inte är villig att axla ansvaret att föra en ekologiskt rimlig ekonomisk politik. Att moderater och folkpartister inte gör det förvånar inte alls. Däremot förvånar det att ett parti som kallar sig både socialt och demokratiskt med vett och vilja för en politik som är ekonomiskt, ekologiskt och socialt orimlig. Miljöförstöring och ekologiska katastrofer drabbar i första hand de utsatta grupperna i samhället.

Därför behövs det nu en politisk samling som tar människors verkliga behov och nöd på allvar, som tar framtidsansvar och tar tag i de ekologiska problemen för att lösa dem, som motverkar spekulations- och klippekonomi. Det behövs en politisk samling som får politiken att gå från grå-blå-violett till en symfoni av komplimentfärgerna grönt och rött, som bryr sig, som lyssnar och tar till sig. Det behövs en politisk samling för att få ett avstamp för ett samhälle där människor räknas förmer än att vara delar i arbetskraftsutbudet och som reklamstyrda konsumenter, som bryter de politiska bindningarna i Sverige och som ser de verkliga problemen i vitögat och har modet att angripa dem på ett socialt acceptabelt sätt. Det behövs en politisk samling som kan följa Václav Havels tankar i hans arbete: "Jag är anhängare av en 'antipolitisk politik', dvs. en politik inte som makt – och manipulationsteknologi, inte som cybernetiskt herravälde över människor eller som beräkningens, knepens och intrigernas konst, utan en politik som ett sätt att söka och nå meningsfullt liv, att skydda och tjäna det; politik som tillämpad praxis moral, som sanningens tjänare, som i grunden mänsklig och mänskligt anpassad omsorg om våra medmänniskor. Jag förmodar att inställningen är ytterligt opraktisk i dagens värld och svår att tillämpa i vardagslivet. Ända vet jag inget bättre alternativ."

Detta kan vi läsa i Václav Havels bok *En däre* i Prag i avsnittet *Politik och samvete*.

Kanske en dag, förhoppningsvis, kan våra efterkommande läsa i sina böcker om dem som en gång fanns på Helgeandsholmen. De som ville något annat människovärdigare med framtidsansvar och som ville göra världen grönare i klorofyllets namn och rött som blodet genom att aktivt verka för ekologiska livsvillkor och social utjämning och internationell solidaritet.

Jag hoppas på den sunda dårskapens seger över det konventionella destruktiva förnuftet även i detta hus.

Anf. 6 Finansminister ALLAN LARSSON:

Herr talman! Tack för de vänliga välkomstorden. Tack också för den generösa tilldelningen av frågor. Jag skall försöka att besvara dem under debattens gång.

Jag har under mina första veckor som finansminister haft tillfälle att träffa företrädare för fackliga organisationer, näringsliv och politiska partier.

Det har varit utomordentligt intressanta samtal. Jag har funnit mycket av samsyn om de ekonomiska problemen, och jag har fått många konstruktiva idéer och förslag.

Jag har sett fram emot detta tillfälle att diskutera den ekonomiska politi-

ken med samtliga partier. Jag vill använda min tid främst för att presentera min syn på det ekonomiska läget och efter vilka riktlinjer jag kommer att arbeta.

Jag vill dock gärna markera att jag också har kommit hit för att lyssna på vad oppositionen har att säga.

Det är min ambition att medverka till att riksdagens ekonomiska debatter skall kunna vara ett forum för konstruktiva diskussioner även över blockgränserna – om det nu finns några block.

Det är naturligt att dagens debatt särskilt kommer att ägnas åt problemen i vår ekonomi. Men jag anser att vi också bör tala om de framsteg som skett under 80-talet och den styrka som vår ekonomi har.

Nu, vid ingången till 90-talet, är vår ekonomi i flera viktiga avseenden i ett bättre skick än den var i början av 80-talet.

Det gäller statsfinanserna, som nu är i mycket bättre skick än då. Underskottet på 80 miljarder är borta.

Det gäller näringslivets investeringar som har ökat kraftigt under 80-talet.

Det gäller arbetsmarknaden, där många fler i dag har arbete och egna inkomster.

Om dessa framsteg finns mycket att säga, men jag vill av tidsskäl nöja mig med dessa enkla konstateranden.

När vi ser till den andra sidan, beskrivningen av problemen, har Lars Tobisson varit vänlig att citera ur propositionen. Det som har sagts där har gått igenom i flera andra inlägg. Vi har, som jag ser det, tre stora och allvarliga problem, som vi måste komma till rätta med.

Det gäller, för det första, inflationen, pris- och kostnadsutvecklingen, som är snabbare i Sverige än i vår omvärld. Den innebär ett allvarligt hot mot sysselsättningen, i första hand inom exportindustrin men så småningom också mot hemmamarknadsindustrin och servicenäringarna.

Det gäller, för det andra, tillväxten som är för svag för att kunna frambringa de resurser som vi behöver för att tillgodose alla de önskemål och behov som finns i samhället i dag.

Vi har visserligen ökat antalet arbetade timmar på ett mycket positivt sätt under 80-talet, men vi får inte fram den produktivitet som är den nödvändiga förutsättningen för förbättrade reallöner.

Anne Wibble tog upp denna fråga, och jag vill gärna säga att jag kommer att ägna stor uppmärksamhet åt den. I min tidigare verksamhet har jag bl.a. varit ordförande i den särskilda delegation som ju regeringen har tillsatt för att studera produktivitetsfrågorna. Jag har haft tillfälle att gå in på de problem vi har, men också att studera detta i ett internationellt perspektiv. Den slutsats man kan dra av vad som har gjorts inom OECD eller i USA är att det inte finns några enkla förklaringar till att vi internationellt har en uppbromsning i tillväxten av produktiviteten och det finns inte heller några enkla lösningar. Det gör det inte mindre viktigt att ägna uppmärksamhet åt dessa frågor. Jag hoppas att vi framöver skall kunna diskutera dem här i en positiv och konstruktiv anda.

För det tredje gäller det sparandet som är för litet, vilket leder till att vi har ett stort och växande underskott i vår bytesbalans.

Vi behöver på kort sikt minska överhettningen i ekonomin och långsiktigt

styra in den ekonomiska utvecklingen på en bana som leder till en bättre tillväxt.

Det är regeringens bestämda uppfattning att vi i den omställningen av ekonomin inte skall använda arbetslösheten som ett medel i den ekonomiska politiken.

När vi gör denna omställning kommer vi alla att ställas inför en svår uppgift. Det kommer att innebära ett rejält prov på vår förmåga att här i riksdagen samarbeta och konstruktivt ta oss an de ekonomiska problemen.

Vi behöver gå fram med insatser över ett brett fält.

Jag ser skattereformen som ett mycket viktigt steg på vägen mot en förstärkning av ekonomin. Vårt gamla skattesystem har haft många allvarliga brister.

Det nya skattesystemet gör det mindre lönsamt med lån och avdrag. Det kommer i stället att gynna arbete och sparande.

Just nu behandlas regeringens förslag i lagrådet, och jag räknar med att vi skall kunna lägga fram det om några veckor för riksdagen. Det kommer under varen att bli tillfälle att utförligare diskutera skattepolitiken.

I dag vill jag bara ge en stor eloge till dem som drivit på utredningsarbetet och skapat den politiska plattformen för denna stora och viktiga reform – min företrädare Kjell-Olof Feldt och min kollega Erik Asbrink, samt Bengt Westerberg och Anne Wibbe i folkpartiet.

Skattereformen är en nödvändig, om än inte tillräcklig, förutsättning för en god ekonomisk utveckling under 90-talet.

Det andra viktiga området där det krävs en förändring är lönebildningen. Jakten mellan löner och priser måste brytas. Ingen får det bättre av att få mer i lönekuvertet om pengarna snabbt förvandlas till luft.

Det är nödvändigt att växla ner från höga nominella löneökningar till en ökningstakt som ligger mycket närmare de reala resursernas tillväxt. Detta är en avgörande förutsättning för om vi skall kunna lyckas återställa balansen i ekonomin. Men det är samtidigt den svåraste uppgiften.

Det finns en tradition att arbetsgivare och fackliga företrädare tar ansvaret för avtalen om löner. Klarar de av den uppgiften? Det är många som ställer sig den frågan och den har verkligen ställts på sin spets i den här riksdagen nyligen. Frågan behöver förvisso diskuteras.

Det är uppenbart att motsättningarna mellan parterna har ökat. Det gäller nu inte bara fördelningsfrågorna utan också förhandlingsformerna. Däri ligger en blockering som kan försvåra en stabilisering.

Det är min uppfattning att parterna på arbetsmarknaden bör ta den chans de fått att göra en nystart. Efter det att Bertil Rehnberg har tillsatts som särskild förhandlare har överläggningar kommit till stånd. Jag tycker att vi på det här stadiet skall ge Bertil Rehnberg, hans medarbetare och parterna arbetsro så att de skall kunna åstadkomma något som kan vara ett bidrag till stabiliseringspolitiken.

Det är ett unikt tillfälle för arbetsmarknadens parter att visa att lagstiftarna inte behöver gripa in. Det är också ett unikt tillfälle att medverka till att skattereformen kan genomföras på ett bra sätt. Det är också ett unikt tillfälle att bryta den kostnadsutveckling som annars mycket snart leder till en omfattande arbetslöshet.

Dessa insatser för att få i gång parterna sa att de i tid anger en ny inriktning skall inte ses som en isolerad åtgärd. Om det skall bli någon ordning med lönebildningen, så måste både arbetsgivare och fack få en ordentlig uppbackning av den ekonomiska politiken.

Vi måste minska överhettningen på arbetsmarknaden.

Vi skall sätta in så mycket utbudsstimulerande åtgärder som möjligt och så mycket åtstramning som är nödvändigt.

Jag är en varm anhängare av utbudspolitik. I min tidigare verksamhet hade jag ofta anledning att föra fram synpunkter och förslag till regering och riksdag om detta. Jag har talat mig varm för arbetslinjen både i arbetsmarknadspolitiken och i socialpolitiken.

Det är glädjande att så många nu talar samma språk. Detta kan också leda till att det blir resultat.

Jag tänker bl.a. på det faktum att en halv miljon människor i aktiv ålder står utanför arbetslivet. Bakom dessa siffror finns kvinnor och män som har råkat ut för olycksfall eller skador i eller utanför arbetet, som har psykiska eller andra problem.

Jag tror att de allra flesta gärna skulle vilja vara med i arbetslivet och jag vet att väldigt många också skulle kunna delta, om vi gav dem chansen, om vi erbjöd dem rehabilitering och om vi anpassade arbetsplatserna.

Kostnaderna för denna typ av utslagning är höga. Belastningen på socialförsäkringssystemet ökar.

Jag vill gärna ge ett stort erkännande till finansutskottet, till socialdemokraterna och centerpartisterna i utskottet, som förra varen tog initiativ till en rejäl satsning på rehabilitering och arbetsmiljö.

Jag har haft tillfälle att medverka i förberedelserna för arbetslivsfonden. Jag har sett de stora möjligheter som nu kommer att finnas att förverkliga *idéerna om det goda arbetet*.

Det är välfärdspolitik när den är som bäst. Och det är en del i en större satsning för att stimulera utbudet av arbetskraft. Här finns också goda möjligheter att bidra till en ökad produktivitet i arbetslivet.

Anne Wibble fragade mig om inte utbyggnaden av föräldraförsäkringen innebär att vi minskar utbudet av arbetskraft. I politiken står vi inför att göra val och tillgodose flera mål samtidigt. Vi har det inte så enkelt som i ett företag, där man har ett enda mål som man skall uppnå – lönsamhet och företagets överlevnad.

Vi skall både astadkomma en balanserad arbetsmarknad, med mindre av överhettning, och tillgodose kravet på en god omsorg om barnen. Detta går också igen i oppositionens egna förslag. Man diskuterar utbudsåtgärder men har också förslag om vårdnadsbidrag, något som skulle ha stora effekter både på utgiftssidan och på arbetskraftsutbudet. Var står ni själva i denna fråga? Har ni nu gett upp den tanken, för att satsa allt på utbudspolitik? Eller är det så att ni också har att välja vilket av dessa mål som vi skall uppnå och att man kanske måste finna lämpliga avvägningar? Jag tycker att vi med den uppläggning vi har gjort funnit en rimlig avvägning.

Vi behöver ta vara på alla som vill arbeta. Därför skall vi ha så mycket utbudspolitik som möjligt.

Men det behövs också åtstramning.

Regeringen har tidigare lagt fram förslag om investeringsskatt i Stockholm och Göteborg och begränsningar av byggandet utanför storstäderna. Vi har också lagt fram förslag om en höjning av skatten på vin, sprit, öl och tobak, som till någon del kommer att minska den privata konsumtionen.

Det är min bedömning att det kommer att krävas ytterligare insatser via finanspolitiken för att minska överhettningen och för att leda utvecklingen i ekonomin rätt.

Det är nödvändigt av många skäl att flytta över bördan för åtstramningen från riksbanken och penningpolitiken till finanspolitiken. Ett skäl är att den höga räntan utgör ett hinder för investeringar som är angelägna att genomföra. Det är näringslivet och den konkurrensutsatta sektorn som måste få utvecklingsmöjligheter.

Ett annat skäl är att den nuvarande formen av åtstramning träffar orättvist. Den omfördelar från den som har litet till den som har mycket.

Förslag om sådana förstärkningar av finanspolitiken kommer att läggas fram i kompletteringspropositionen i slutet av april. Fram till dess har jag för avsikt att diskutera med företrädare för riksdagens partier för att finna lämpliga former om vilka vi kan nå en sådan enighet att de kan realiseras.

Anf. 7 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Det är bra att finansministern har en ödmjuk, lyssnande inställning. Jag är ledsen att behöva säga det, men jag får tyvärr intrycket att han ännu inte förmått famna problemet i hela dess vidd. Det gäller inte bara den akuta obalansen, som kan avläsas i det snabbt växande underskottet i bytesbalansen. Vi rör oss nu med uppskattningar på 50 miljarder i år, kanske 70 miljarder nästa år. Det är egentligen obegripliga siffror. Låt mig relatera det till hur stort underskottet var när det var som störst i början av 1980-talet, då de stora devalveringarna måste sättas in för att korrigera det hela. Jag vill minnas att underskottet då var 22 miljarder. Visserligen har det varit en viss penningvärdesförsämring sedan dess, men det ger ändå perspektiv på storleken av bekymren.

Det är inte bara detta akuta läge utan dessutom strukturella problem som vi har att hantera. Vi förmår inte utveckla den dynamik som vi kan se ute på den europeiska kontinenten. Vi har stadigt lägre tillväxttal, vi halkar efter i välfärd byggandet.

Finansministern hänvisade till skatteomläggningen. Den kommer inte att bli till någon större hjälp. Det är naturligtvis bra att vi sänker marginalskatten. Men genom uppläggnings av finansieringen, kravet på total finansiering, blir det egentligen inte mycket värt till slut. Jag måste fråga finansministern om han inte är ett dugg orolig för den enkelriktade kapitalström ut ur landet som vi nu kan iakta och som verkligen går snabbt.

Om finansministern inte är orolig eller tror på min oro, vill jag citera ur dagens nummer av Finanstidningen en bedömning som det aktade engelska investmföretaget Kleinwort Benson har gjort. Det sägs: "Situationen i landet förvärras med en alarmerande hastighet - - - Den svenska regeringen har helt och hållet avsagt sig ansvaret för landets ekonomiska skötsel - - - Det enda positiva för ekonomin är att sannolikheten för en devalvering ökar när kapacitetsutnyttjandet i industrin sjunker - - - I dagslä-

get rader vi alla våra kunder att hålla sig borta från den svenska aktie- och kapitalmarknaden." Så låter det när man utifrån bedömer Sverige.

Herr talman! Jag fick inte något besked om hur den finanspolitiska åtstramning som regeringen planerar är tänkt att genomföras. Eftersom vi fick veta att de konkreta förslagen skall presenteras först i kompletteringspropositionen har i praktiken och på ett indirekt sätt beskedet redan lämnats. I slutet av april är det i flertalet fall i praktiken för sent att föreslå utgiftsminskningar för nästa budgetår. Därmed är chansen till besparingar försutten för tiden fram till nästa halvårsskifte, dvs. valåret 1991. Vi får på nytt ställa in oss på att vi får ett batteri av skattehöjningar under innevarande år. Eller vågar Allan Larsson bekräfta det tidigare löftet att det året före den stora skatteomläggningen 1991 inte skall inträffa ytterligare en höjning av Sveriges rekordhårda skattetryck?

Här i riksdagen är vi moderater ensamma om att tala för sänkt skatt. Även på denna punkt är beslutet egentligen redan fattat. Det skedde, som jag påpekade i riksdagsdebatten den gången, när valutaregleringen avskaffades. Utan gränshinder för kapital och arbetskraft går det inte i längden att markant avvika från de skatteförhållanden som gäller i andra länder. Det gäller inte bara marginalskatterna. Det gäller i än högre grad skatter på kapital och företagande. Är inte finansministern, som inte själv är komprometterad av uppgörelsen mellan regeringen och folkpartiet – mer än möjligen genom sina uttalanden nyligen – oroad av vad vi nu ser hända vad gäller kapitalflödet? Kan det verkligen vara klokt med en evig beskattning av nominella reavinstter, som kanske bara är luft och i verkligheten utgör förluster?

1990 års långtidsutredning skall snart presenteras. Jag är övertygad att den kommer att visa på sämre tillväxttal för Sverige än OECD-genomsnittet, om kalkylerna grundas på förutsättningar som nuvarande högskattepolitik, förtida avveckling av kärnkraften och icke medlemskap i E.G. Är Allan Larsson beredd att på sådana punkter bryta med den nuvarande politiken för att trygga en välfärdsökning i Sverige i nivå med den i jämförbara länder?

Finansministern har sagt att en stramare finanspolitik skall avlasta penningpolitiken. Det sades även nu i anförandet. Nu har riksbankschefen i en intervju påmint om att han har hört sådana deklARATIONER förr utan att det har blivit något gjort. Han har i dag, i och med höjningen av diskontot, markerat att det nog inte blir något. Jag upprepar min fråga. Hur skall åtstramningen ske utan att det blir skattehöjningar som driver upp kostnadsnivån och därmed förvärrar underskottet i bytesbalansen?

Insikten om att högskattepolitiken ligger bakom inflationen sprider sig glädjande nog. Låt mig bara visa första sidan av LOTIDNINGEN för någon vecka sedan. "Skatterna driver upp inflationen", står det. Hur länge tänker finansministern ha ett prisstopp och sedan gång på gång skjuta håll på det med nya skattehöjningar, senast den 1 mars då bostads- och bilkostnaderna höjdes, och härnäst blir det prisökningar på alkohol och tobak? Hur länge kan regeringen ha kvar ett prisstopp som regeringen själv hela tiden bryter mot?

Anf. 8 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag håller med om mycket av det som Allan Larsson sade, framför allt de vänliga och, tycker jag, alldeles korrekta orden om skattere-

formen. Den är utomordentligt viktig och nödvändig på alla tänkbara sätt. Men Allan Larsson sade också att den inte är tillräcklig, och jag delar även den uppfattningen.

Finansministern sade också en del om lönebildningen. I fråga om den är jag något mindre överens med honom. Jag menar att vad som är väsentligt är inte om man utser olika personer att tala med andra utan vilka ekonomiska förutsättningar man genom den ekonomiska politiken lägger fast för dessa personers verksamhet. Lönekostnaderna bestäms faktiskt inte av parterna utan av samspelet mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden. Den här övertron på att man skall kunna tala sig fram till resultat trodde jag uppriktigt sagt att regeringen nu hade övergivit. Men Allan Larsson tror också att man skall kunna tala sig till lägre priser och lägre prispåväntningar genom att konferera med näringslivet. Jag tycker att även det är en felsyn, eftersom även priser och prispåväntningar bestäms på en marknad av kostnadsläge och av samspel mellan utbud och efterfrågan på varumarknaden. Den här övertron på att man skall kunna tala och förhandla fungerar inte.

Allan Larsson menar att de ekonomiska förutsättningarna för parternas diskussioner i avtalsförhandlingarna skall läggas fast efter det att riksförlikningsmannen är klar med sitt arbete. De skall framläggas i kompletteringspropositionen. Men kompletteringspropositionen läggs ju fram efter det att förlikningsmannen har redovisat sitt arbete. Men han har uppenbarligen, enligt min uppfattning, inte några realistiska möjligheter att lägga fast de ekonomiska förutsättningarna och presentera dem för parterna på arbetsmarknaden. Det var därför som jag inledningsvis sade att jag tycker att han har fått en omöjlig uppgift. Tyvärr tror jag att Allan Larssons uppfattning i dessa sammanhang går på tvärs med verkligheten. Ekonomin fungerar inte på det sätt som han tror.

Även på en annan punkt menar jag att finansministerns verklighetsuppfattning brister, nämligen i fråga om den offentliga sektorn. Finansministern svarade litet indirekt på en av mina frågor. Han menade att den utbyggda föräldraförsäkringen var ett resultat av en rimlig avvägning mellan olika mål. Jag tolkar det som att han faktiskt är fullt medveten om att den är en utbudshämmande åtgärd men att han ändå av andra skäl vill genomföra den. För egen del måste jag säga att jag är beredd att vänta med att genomföra en motsvarande vårdnadsbidragsreform just av de ekonomiska skälen.

Vad som däremot verkligen är angeläget att göra nu är att bygga ut barnomsorgen, som i dag utgör en utbudshämmande faktor. På den punkten menar jag att Allan Larssons verklighetsuppfattning brister. Han har liknat denna nödvändiga reformering av den offentliga sektorn vid att städa en trappa, där man börjar uppträna. Det kan möjligen vara sant när det gäller trappstädning, men det är absolut inte sant när det gäller sjukvård, utbildning och omsorg. Då måste man nämligen börja nerifrån. Man måste ge de människor som arbetar med sjukvård, utbildning och barnomsorg motiv att vilja förändra och förnya, så att de får chans och lust att pröva nya idéer. Allan Larsson vill uppenbarligen inte ge dessa nya idéer någon chans att prövas och omsättas i praktiska och nya alternativ. Inom t.ex. barnomsorgen skall privata alternativ uppenbarligen även fortsättningsvis vara förbjudna.

Allan Larsson har i en intervju i Veckans Affärer givit uttryck för, tycker

jag, en rent reaktionär uppfattning när han säger att privat kapital inte får användas inom barnomsorgen, därför att barnomsorgen inte ger bra avkastning. Det är faktiskt ett ovanligt dumt påstående. Barnomsorg ger alldeles utmärkt avkastning för både barnen, föräldrarna och samhällsekonomin. Dessutom har inte Allan Larsson den minsta aning om hur privata daghem skulle klara en konkurrens på lika villkor med kommunala daghem eller någonting annat, eftersom de privata daghemmen i praktiken genom hans regerings politik är förbjudna. Det finns alltså ett betydande utrymme för förbättringar i Allan Larssons olika påståenden.

Jag noterade sedan att finansministern inte nämnde något om huruvida semesterreformen är utbudshämmande eller inte. Och jag utgår från att han därmed inser att så är fallet.

Får jag upprepa någon ytterligare fråga som jag ställde i förhoppning att få svar på någon av dem. Jag frågade nämligen om finansministern delar eller tar avstånd från den ideologiska nedvärdering av enskilt sparande som jag finner i 90-talsgruppens rapport. Jag skulle också, herr talman, vilja veta om den nya regeringen Carlsson har återgått till traditionell socialdemokratisk politik, där höjda skatter är universalmedlet i den ekonomiska politiken. De förslag som Allan Larsson hittills har lämnat tyder på att så är fallet. Om det inte skulle vara så tror jag att kammarens ledamöter skulle uppskatta mycket att få ett svar.

Anf. 9 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Finansministerns tonläge tycker jag ändå innebär ett försök till satsning på dialog. Tidigare har ju mer av självgodhetens stjärna lyst över finansministrarna. Men vi får vänta och se vad resultaten är värda.

Regeringen vill införa ett kommunalt skattestopp. Detta har ju blivit positivt bemött från andra ledamöter här i kammaren. Samtidigt föreslår regeringen en arbetsgivarperiod som inte skall kompenseras genom sänkta arbetsgivaravgifter. Lönekostnaderna i kommunerna stiger nu betydligt mer än vad kommunerna har räknat med. Enligt regeringens förslag innebär arbetsgivarperioden att kommunalskatten skulle behöva höjas med i genomsnitt ungefär 75 öre. De ökade lönerna innebär ca 1 kr. i skattehöjning. Men i detta läge föreslår alltså regeringen ett kommunalt skattestopp.

Man kan naturligtvis fråga om det är en utbudspolitisk åtgärd att strypa kommunernas ekonomi, så att de inte kan klara den snäva sektor som framför allt omsorgen i dag utgör. Är det verkligen utbudspolitik? Kan det dessutom finnas en fara för att kommunerna passar på att ta ut höjningen före 1991 eller efter 1991? Vad har man då vunnit? Kan det dessutom finnas en fara för att staten lägger sig i kommunernas beslutsfattande, så att kommunerna säger att staten och riksdagen redan har fattat besluten och att de därför får ta ansvaret? Är det en riktig politik? Man kan dessutom undra om det är förenligt med den kommunala beskattningsrätten att staten på det här sättet går in och lagstiftar så att säga över huvudet på kommunerna.

Från centern är vi ganska kritiska mot den stalinistiska väg som regeringen går för att försäkra omsorgen ute i kommunerna och i landstingen, eftersom det är där som den trånga sektorn i dag finns. Det vore skillnad om riksdagen beslutade att ta bort en massa regler och andra märkliga påhitt på t.ex. bygg-

nadsområdet, t.ex. i fråga om byggnadslov och andra normer för att frigöra resurser i kommunerna, men det gör inte regeringen. I stället riktas angreppet direkt mot vård och omsorg, och det tycker jag är ganska allvarligt.

När det gäller frågan om investeringsavgifter i Stockholm gör vi från centerns sida exakt samma bedömning som tidigare, nämligen att man borde införa någon form av 25-procentig investeringsavgift i Stockholmsregionen. Men vi har hela tiden också förutsatt att de medel som frigörs skall gå till boendet för att skapa bättre boendemiljöer i regionen. Den kopplingen har varit förutsättningen för vår ståndpunkt även tidigare.

Vi från centerns sida menar att vad som behöver göras är att man tar ett ordenligt tag för att stärka det personliga sparandet i hushållen. Det skulle man kunna göra genom att införa någon typ av sparinvesteringskonto för att stimulera det långsiktiga hushållssparandet för att t.ex. starta eget eller satsa på eget boende.

Vi tycker att det är bra att man inför en arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen, men det är viktigt att den utformas så att man håller småföretagen skadeslösa, att de inte får en onödig utgift. Detta är en förutsättning för att vi skall tycka att det är bra. Vi tycker att det är bra att man ser över arbetskadeförsäkringen och förtidspensioneringar.

Vi tycker att det är naturligt att man använder miljöavgifter i ökad utsträckning. Framför allt av miljöskäl är det nödvändigt. Vi måste, som jag har sagt tidigare, genom skattereformen få en rättvis fördelning. Det är nämligen just den svaga fördelningspolitik som den socialdemokratiska regeringen har fört sedan 1983 som vi har riktat vårt huvudangrepp mot i regeringens politik, eftersom regeringen i så avsevärd grad har misskött fördelningspolitiken. Jag sade för ungefär en månad sedan: Det har aldrig funnits så många uteliggare i vårt land som under den socialdemokratiska regeringens tid. Sällan har det sociala ansvaret varit sämre på många områden än just nu.

Vi måste vidta åtgärder för att öka utbudet av arbetskraft. Vi har sagt att man skulle kunna använda en del av de överskottsmedel som vi har, tack vare att vi har haft en god sysselsättningsnivå, i arbetslöshetsförsäkringen för att förstärka arbetslinjen. Vi tycker att man skall vidta åtgärder för att stimulera pensionärer och studerande att arbeta ytterligare.

Det är viktigt att produktiviteten och tillväxten ökar. Detta kan delvis astadkommas genom en rättvis skattereform med en vettig finansiering men också genom en satsning på utbudspolitik. Det är hög tid att satsa på långsiktiga investeringar, bl.a på utbildning och infrastruktur. Det är väldigt viktigt att man tar till vara alla de resurser som vi har i landet. Det finns faktiskt en hel del även utanför storstadsregionerna. Det är viktigt att man på något sätt fokuserar tillväxtens innehåll, att den ekonomiska tillväxten styrs och stimuleras och att den blir miljövänlig. Tack.

Anf. 10 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Finansministern sade i sitt inlägg att han skulle föra en dialog, han skulle samtala. Jag tillhörde dem som inte fick beröm. Han funderade över om det fanns några blockgränser. Det kan vara intressant att fundera över det. Framför allt när det gäller den ekonomiska politiken finns det

ett parti som står kvar vid arbetarrörelsens grundläggande ideal. Så har vi fyra partier som mer eller mindre för borgerlig politik. De samtalar här nu. Så har vi naturligtvis miljöpartiet som hänger på gårdsgården mitt emellan. Men på den partipolitiska arenan finns blockgränserna kvar – regeringspartiet är beroende av vpk för att kunna sitta i regeringsställning. Det är naturligtvis förvirrande för människor runt om, och det kanske också är förvirrande för människor inom arbetarrörelsen att se denna regering handla stick i stäv mot arbetarrörelsens grundläggande värderingar.

Ett av de problem som det talats mycket om här är att vi har en överhettning i ekonomin och att det är brist på arbetskraft. Samtidigt som denna brist råder – det påpekade bl.a Allan Larsson – har vi många långtidssjukskrivna och förtidspensionärer, sammanlagt ungefär en halv miljon människor. 1981 var siffran 350 000. 150 000 har alltså tillkommit i denna skara under den socialdemokratiska regeringstiden. I en tid då vi har haft högkonjunktur och ökad efterfrågan på arbetskraft har alltså 150 000 människor på ett eller annat sätt slagits ut från arbetsmarknaden.

Mot denna bakgrund är det inte konstigt att vi har denna brist. Utslagningen av arbetskraft är socialt oacceptabel och ett oförsvarligt slöseri med mänskliga resurser. Från vpk:s sida har vi år efter år försökt få regeringen att anta ett program mot utslagningen i dess helhet – men icke! Dessutom finns minst 50 000 personer som inte kan ta ett arbete därför att det inte finns en barnomsorgsplats. Det är den verklighet som vi har i dag, samtidigt som regeringen inte alls vill göra någon satsning på kommunerna, vilket också måste innebära en viss motsättning inför framtiden. Att det finns allvarliga systemfel vet vi.

Det är värt att citera vad finansministern sade när han slutade som AMS-chef. Vi från vpk vill gärna stämma in i vad han då sade: Sverige behöver inte ha brist på anställda, varken nu eller på 90-talet. Det är den dåliga hushållningen med den arbetskraft som redan finns som är orsaken till dagens situation. Vi måste få förbättrad arbetsmiljö samt ökade resurser till rehabilitering för att förbättra hushållningen med arbetskraft.

Nu hoppas vi att rehabiliteringen får sig ett sving uppåt. Men hur blir det med arbetsmiljön? Varför skall regeringen behöva utreda om unga balter skall hit? Det verkar väldigt främmande att ha en arbetskraftsinvandring, om det nu går att hushålla med arbetskraft. Det verkar väldigt förvirrande.

Det skall bli intressant att se vad regeringen tänker göra med arbetsmiljön. Kommer makten över arbetsorganisationer, investeringarna, arbetstakten, resursutnyttjandet att som hittills ligga hos kapitalet och myndigheterna eller skall de arbetande få faktiskt inflytande? Jag tror att detta är huvudfrågan om man skall hushålla med mänskliga resurser. Det är väl inte bara en tillfällighet att vi har haft denna utslagning. Allan Larsson nämnde också att ett företag i huvudsak har ett syfte: att förränta sitt kapital och leva vidare. Då borde det finnas en motvikt i det hela.

Den fulla sysselsättningen är förutsättningen för en jämn och rättvis fördelningspolitik. Det förutsätter också att man verkligen tar itu med de problem som finns. Man måste utveckla meningsfulla arbeten. Man måste se till att de arbetande har valmöjlighet så att de tråkiga och slitsamma arbetena ratas till förmån för framtidsinriktade och intressanta uppgifter.

Vi håller även med regeringen och inte bara kritiserar den. Varför är en socialdemokratisk regering bättre än borgerlig? Jo, man hävdar ändå den fulla sysselsättningen. Vi skall inte sticka under stol med att vi tycker att det verkligen är en tillgång i politiken. Men i övrigt anser vi att den tredje vägens politik innebär stora problem.

Om lönebildningen skulle jag vilja ställa en fråga till Allan Larsson: Hur går det att föra samtal med olika parter då den ena parten till stor del har tappat förtroende för sin bas? Är det möjligt att föra samtal på den nivån när man har 80-talet bakom sig och de lågavlönade har tappat förtroende för sina fackföreningar? Är det inte så att regeringen själv också måste bidra till en lugnare lönerörelse genom att bedriva kraftfull fördelningspolitik? Då skall man inte ha skatteomläggningen i bakfickan. Då ser jag ingen som helst möjlighet till annat än stora nominella lönekrav från de lågavlönade.

Till sist: Hur skall det gå med kommunernas ekonomi om man skall ha en volymtillväxt på bara 1 %?

Anf. 11 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det kan vara på sin plats att citera Grönköpings Veckoblads egen skaldemästare Alfred Vesterlund:

”Vad rätt du tänkt fast det blev fel.”

Mycket i det som har gjorts i politiken har varit rätt tänkt, men det blev fel när man envetet och medvetet blindat för biosfärens begränsningar.

Regeringens och huvuddelen av oppositionens ekonomiska politik i början av 90-talet är inte ens rätt tänkt. Bättre vore att ta Tegnér som ledstjärna:

”Vad rätt Du tänkt, vad Du i kärlek vill, det hör evigheten till.”

För oss i politiken måste det finnas plats för kärlek, kärlek till livet, det levande och skapade. I dag för vi i den industrialiserade världen krig mot biosfären, den som vi lever i, den där allt levande finns för att leva vidare.

Hur skall en ekologisk grön ekonomisk politik se ut i det korta perspektivet? En ekonomisk politik som klarar våra akuta ekonomiska vällevnadsproblem och som samtidigt är början till lösningen på våra överlevnadsproblem.

Vi bedömer att vi måste ha en nettoåtstramning på ca 12 miljarder för att kunna börja på en sådan politik. Vi måste angripa den materiella förbrukningen och minska importen t.ex. genom att börja ändra våra konsumtionsvanor. Det kan ske genom att vi inför skatter på energiråvaror – det ökar viljan att effektivisera och hushålla –, genom att vi höjer skatten på reklam – det minskar maningarna till slösaktig konsumtion –, genom att vi förhindrar reklam i svensk TV – för att hålla tillbaka konsumtionshöjningen –, genom att vi höjer skatterna på alkohol och tobak, inflationsskyddar priserna på drivmedel, inför skatt på flygbränsle – vilket vi av någon anledning inte har, trots att vi beskattar bilbränsle så rejält –, tidigarelägger skatten på koldioxid, slopar momsens på svensk basmat och höjer momsens på övriga varor.

I samband med de samtal som vi förde med socialdemokraterna i den politiska krisens inledningsskede presenterade vi en lista med angivande av be-
lopp på åtstramningar som vi anser vara nödvändiga. I andra sammanhang har vi begärt att den nuvarande skatteskalen måste justeras för att göras soci-

alt rimlig. Det borde kunna ske utan att regeringen river upp överenskommelsen med folkpartiet.

Samtidigt måste regeringen för att vara trovärdig nu deklarerat att den står fast vid att kärnkraften skall börja avvecklas senast 1995, att vi inte skall bygga den ekologiskt orimliga Öresundsbron och att den skall medverka till att grundlagsskydda våra fyra orörda Norrlandsälvar.

Det går inte att ständigt basunera ut att miljön är viktig och sedan inte göra något för att rädda den. Vad är den handlingsförlamade regeringen Carlsson rädd för? Ni förmår inte föra en klar och redig åtstramande ekonomisk politik, trots att ni vet vad som måste göras. Analysen är det inget fel på och inte heller på kunskaperna. Att administrera en sönderfallande ekologi kan knappast sägas vara ansvarsfullt; men det är det som regeringen gör med aktivt stöd av moderater och folkpartister. Ni klarar därför inte att föra en rimlig och anständig miljöpolitik.

Analysen av vår situation är det alltså inget fel på och inte heller på kunskaperna. Då återstår bara bristande vilja. När vill regeringen ta sitt ansvar, inse det klara sambandet mellan ekologi och ekonomi samt handla därefter?

Finansministern säger att alla som vill arbeta skall få lönearbete. Det är en god princip, men då måste man också betona att det har med viljan att göra. Då skall man inte föra en ekonomisk politik som tvingar människor till lönearbete. Men så blir fallet med ökad inflation och stigande bostadskostnader.

Också skattereformen innebär ett tvång för de lågavlönade att arbeta mera och intensivare. På detta sätt tvingar man alltså människor till arbete. Valfriheten måste stå högt i kurs i vårt land, och det måste vara viktigt att genomföra en laglig rätt att sänka sin arbetstid till 30 timmar i veckan. Människor måste få stor frihet att välja den levnadsstandard som de faktiskt vill ha. Det kan inte ingå i ett demokratiskt styre att man skall tvinga människor till hårt och intensivt arbete. Vi vet alla vilka enorma förlitningsskador som drabbar speciellt kvinnor i monotona arbeten. Det är framför allt deltidsarbetande kvinnor som man avser att tvinga till hårdare och intensivare arbete, och det tycker vi är utomordentligt dåligt.

Inte heller kan vi acceptera det kommunala skattestoppet, särskilt som riksdagen och staten ständigt ålägger kommunerna nya arbetsuppgifter. Den nyligen föreslagna arbetsgivarperioden i sjukförsäkringen innebär en väldig extra belastning på den kommunala ekonomin, samtidigt som man vill införa ett skattestopp. Vilka delar av kommunernas verksamhet är det som kommer att fara illa? Normalt är det de sociala och de kulturella verksamheterna som får ta stryk. Är det verkligen regeringens mening att samarbeta med folkpartiet och moderaterna för en sådan usel politik ute i våra kommuner? Det är verkligen ett felaktigt sätt att strama åt i en ekonomi.

Det enda rimliga sättet att strama åt är att försöka angripa vår materiella förbrukning. Kan vi göra det, kan vi också börja komma till rätta med våra bytesbalansproblem och våra exportproblem. Det måste vara en politik som går in i kärnan av problemen i det svenska samhället, nämligen vår överkonsumtion, som internationellt är fruktansvärt stor. Vi måste sätta in stora ansträngningar för att komma åt den materiella konsumtionen och för att lösa

våra miljöproblem. Den insikten verkar det som om man ännu inte har i regeringen.

Prot. 1989/90:86
15 mars 1990

Debatt om den ekonomiska politiken

Anf. 12 Finansminister ALLAN LARSSON:

Herr talman! När jag har lyssnat på inläggen i dag har jag frågat mig: Finns det ett alternativ till regeringens ekonomiska politik? Jag har läst partimotionerna mycket noga, och den genomgången har bekräftat det som vi alla vet, att det saknas ett samlat alternativ. Det innebär att debatten blir litet mindre tydlig, att det blir mer av mångfald i diskussionen, men det bör också innebära att det finns större förutsättningar för att föra en konstruktiv dialog och för att så småningom kunna samlas till avgörande beslut. Det är min ambition att ta till vara de möjligheterna.

Jag skall försöka att svara på de många frågor som jag har fått.

Lars Tobisson instämmer i kravet på en stramare finanspolitik, och det är bra. Men jag frågar mig hur det kommer sig att Lars Tobissons eget parti i sitt budgetalternativ vill ha en kraftig försvagning av finanspolitiken, med minst 20 miljarder kronor. Hur skall en sådan kraftig försvagning av finanspolitiken kunna medverka till att lösa de problem som vi står inför?

Låt mig också på en punkt göra en komplettering av Lars Tobissons beskrivning av vår situation. Han menar där att vi har ett utflöde. Jag vill hänvisa till att vi enligt riksbankens rapporter har ett positivt valutaflöde. Inflödet uppgick förra veckan till 3,4 miljarder kronor.

Lars Tobisson gör en rätt negativ beskrivning av skattereformen. Jag skulle kunna säga mycket positivt om den, men jag skulle i stället vilja be Anne Wibble, som i hög grad har varit med i diskussionerna om dess uppläggning, att kommentera Lars Tobissons påstående att denna skattereform icke skulle ha någon betydelse för arbete, sparande och utveckling i det svenska näringslivet. Jag anser själv att den ger ett mycket stort bidrag till att få en bättre utveckling i ekonomin framöver.

När det gäller Anne Wibbles fråga om min syn på hushållssparandet vill jag säga att jag är positiv till olika former av stimulanser till hushållssparande. Vi har också under 80-talet genomfört en del sådana stimulanser i olika tappningar. Jag vill inte heller på den punkten utesluta att man kan behöva göra insatser framöver. Men jag är också medveten om att de kan utformas på olika sätt, och jag är inte beredd att ställa mig bakom förslag som skulle få mycket ogynnsamma fördelningspolitiska effekter. Till Anne Wibble vill jag när det gäller lönebildningen säga att vi är överens om att det är läget på arbetsmarknaden som är avgörande för i vilken utsträckning man får ett övertryck, en press på kostnaderna som leder till löneglidning. Därför är avsikten att vi med olika medel skall dämpa efterfrågan och att det också skall vara ett stöd för den diskussion och de förhandlingar som skall föras.

Jag håller med om att det är en mycket svår uppgift som Bertil Rehnberg och hans medarbetare har fått, men man gör både förhandlingarna och parterna en orättvisa om man dömer ut deras ansträngningar på det sätt som har skett här i debatten. Vi har från statsmakternas sida, i regering och riksdag, anledning att understryka att vi förväntar oss en aktiv medverkan från parterna när det gäller att få till stånd en lönebildning som ligger i linje med de resurser som faktiskt finns. Jag tror att vi åstadkommer bättre resultat genom att

framhålla det än genom att underkänna alla försök att bryta den negativa utvecklingen.

Jag vill vidare säga till Anne Wibble när det gäller den offentliga sektorn, att jag själv har rätt stor praktisk erfarenhet av utvecklingsarbete. Vad jag sade i ett tal var att det hänger mycket på de regelsystem, den organisation och den ledning som sätts in för olika delar av den offentliga sektorn. Min uppfattning är att vi i större utsträckning måste ta vara på enskilda medarbetares idéer och uppslag i den offentliga sektorn för att både kunna hushålla med resurser och för att kunna ge medborgarna en god service. Vi kan säkert föra många diskussioner om de exakta formerna för detta, men jag kände inte igen Anne Wibbles beskrivning av min ståndpunkt. Jag har praktiskt verkat i den riktningen, för att skapa nya former och en ökad handlingsfrihet för medarbetare i den offentliga sektorn.

Får jag också svara på frågan om semestern. Det är, som jag ser det, en viktig rättvisefråga att skapa lika villkor i semesterrätten. Vad vi vill åstadkomma är också en flexibilitet i fråga om att utnyttja den rätten, en möjlighet att välja när det gäller den femte och sjätte semesterveckan, dvs. välja mellan fritid och en ökad ersättning. För många enskilda med små inkomster kan det vara ett attraktivt val, för att få ett större ekonomiskt utrymme och kunna utnyttja en något kortare semester. Med detta uppnås två viktiga syften: både rättvisa och flexibilitet.

Gunnar Björk tog upp det kommunala skattestoppet. Det är en del i en strävan att skapa de rätta förutsättningarna för skattereformen och också ett viktigt led i att få till stånd en tillväxt i den kommunala sektorn, så att den håller sig inom ramen för möjligheterna att disponera resurser för den kommunala verksamheten. Jag är medveten om att det finns en hel del bestämmelser när det gäller statsbidragen till kommunerna som kan ha den verkan som Gunnar Björk nämner. Vi arbetar just nu med direktiven till en utredning av statsbidragen, och avsikten med den översynen är att kunna ge en större handlingsfrihet för kommunerna och därmed ge dem större möjligheter att åstadkomma ett bra utbyte av de resurserna.

Till Lars-Ove Hagberg vill jag säga att vi säkert har en samstämmig syn på behovet av att åstadkomma en aktiv rehabilitering. Här pågår mycket. Arbetsmiljökommissionen under Anna-Greta Leijons ledning arbetar intensivt med de frågorna. Det ligger en proposition i riksdagen sedan december med förslag om riktlinjer för arbetslivsfonden, och där finns också resurser för försäkringskassorna att kunna gå från ett ganska passivt utbetalande av kontantstöd till en aktiv rehabilitering. När de åtgärderna sätts in kan vi få fart på det arbetet. Ytterligare insatser förbereds, och det kommer att inledas en översyn av vissa delar av socialförsäkringen.

Jag vill gärna understryka det som Lars-Ove Hagberg citerade. Som jag ser det, är det i och för sig inte fråga om en brist på arbetskraft, utan det är fråga om dålig hushållning på grund av att ett system har byggts upp där rehabiliteringsresurserna är klart otillräckliga. Det är min förhoppning att vi nu ganska snart skall kunna få fart på den verksamheten, erbjuda människor både arbete och välfärd samt hushålla bättre med de offentliga utgifterna.

Anf. 13 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman och herr finansminister! Får man önska sig litet mera temperament, litet mera engagemang? Det är inte så att jag begär att vi skall rusa i väg i panik och vidta åtgärder – panikpaketet har vi haft gott om – men den attityd som finansministern intar kan tolkas så, att man i finansdepartementet inte inser att det brinner i buskarna och att vi i själva verket för länge sedan borde ha vidtagit åtgärder av det slag som finansministern nu talar om i form av allmänna målsättningar.

Det talas mycket om utbudspolitik, och det borde egentligen glädja mig. Jag tror att det är sanningsenligt att säga att det var jag som för tio år sedan, inspirerad av den förfärlige Reagan och ekonomerna runt honom, introducerade begreppen utbudsekonomi och utbudspolitik här i kammaren. Men det har alltså dröjt innan det har blivit riktigt accepterat.

Även jag har ett förflutet i arbetsmarknadsverket. Jag satt i AMS styrelse i slutet av 1960-talet och i början av 1970-talet, och jag sade på den tiden, även till mina egna partikamrater, att vi i Sverige faktiskt har bedrivit utbudspolitik, t. ex. i form av en aktiv arbetsmarknadspolitik. Det är bra, men man får konstatera att det tar rätt lång tid för dessa saker att verka. Det är inte något fel att vidta åtgärder nu, utan det är snarare ett argument för att göra det snabbt, så att vi verkligen så småningom kan avläsa resultat och dessutom får till stånd en signal om att nya tankegångar nu är på väg.

Jag måste ställa några frågor som har varit uppe i debatten tidigare. Var ligger det utbudspolitiska i att skärpa byggregleringen och höja och utvidga investeringsskatten? Något ökat bostadsbyggande blir det inte. Man skulle i och för sig kunna ifrågasätta värdet av detta, när byggandet nu skall bli så mycket dyrare som en följd av skatteomläggningen. Effekten av dessa styråtgärder blir alldeles entydigt att fastighetsägare med befintliga kommersiella lokaler gynnas, därför att de vid uthyrningen inte får någon konkurrens av tillkommande nya projekt. Det är byggjobbarna som drabbas med en ökad arbetslöshet. Det går inte att komma ifrån att det är så.

Jag förstår inte riktigt varför man, i en situation då det kommer vittnesbörd om att byggkonjunkturen är på väg ned, ändå envisas med att dra i gång sådana här saker, som inte kan få de effekter som man har tänkt sig.

Hur kan man tala om utbudspolitik, när en sjätte semestervecka är på gång? Det är konstigt. Vad betyder talet om att det skall bli möjligt att arbeta under semestern? Vad skiljer det från nuläget? Det är fortfarande möjligt att arbeta under semestern och kvittera ut en semesterlön om man inte skulle få tillfälle att ta ut semestern. Är det bara ord, som skall dölja att man egentligen inte har något nytt att komma med?

Anf. 14 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag skall gärna efterkomma Allan Larssons bön. Jag delar inte Lars Tobisson's åsikt om skattereformen. Jag anser, precis som Allan Larsson, att skattereformen kommer att främja och stimulera arbete, sparande och en positiv utveckling av svenskt näringsliv. Jag är i själva verket enig med en nästan helt enhällig ekonomkår i Sverige och i de flesta andra länder om att detta är en alldeles nödvändig reform för att få ordning på

Sveriges ekonomi. Men den är, precis som Allan Larsson sade, faktiskt inte tillräcklig – den löser inte alla problem.

Allan Larsson nämnde att han ogillade att andra partier och möjligen jag själv dömde ut – så föll hans ord – riksförlikningsmannen. Min kritik gäller inte riksförlikningsmannen själv utan regeringen, som har givit honom och hans medarbetare ett omöjligt uppdrag, eftersom de ekonomisk-politiska förutsättningarna icke är fastlagda. De skall enligt vad som nu sägs läggas fast i kompletteringspropositionen i slutet av april, och då skall riksförlikningsmannen vara färdig med sitt uppdrag. Därför menar jag att han fått ett omöjligt uppdrag.

Allan Larsson förtydligade också – jag hoppas att det var det han gjorde – referatet i tidningen av hans tal. Han talade mycket positivt om att ta vara på enskilda personers kreativitet. Utmärkt. Låt mig då ställa en konkret fråga: Vill Allan Larsson tillåta två förskollärare att starta ett privat företag för att – självfallet på samma villkor som kommunala daghem – tillgodose efterfrågan på daghemsplatser? Det är en mycket enkel fråga, som kan besvaras med ja eller nej.

Herr talman! I Allan Larssons första proposition står det att uppgiften att föra en ansvarsfull ekonomisk politik överordnas övriga politiska krav. Detta är inte sant: det är meningslösa ord som inte stämmer överens med förslagen. Jag har visat det. Jag hoppas att Allan Larsson i fortsättningen tror litet mindre på ord som saknar täckning i de konkreta förslagen.

Jag läste att Allan Larsson – liksom Gunnar Björk, tror jag – har liknat svensk ekonomi vid en vildvuxen krukväxt. Jag hoppas att Allan Larsson vet mycket mer om ekonomi än om krukväxters skötsel. Allan Larsson vill nu, säger han, ansa svensk ekonomi i toppen. Men, herr finansminister, man sköter varken krukväxter eller svensk ekonomi genom att klippa i toppen. Det är då ofta de friska skotten som klipps bort, och det duger inte alls om bevattning och gödning förstör rotsystemen.

Anf. 15 GUNNAR BJÖRK (c) replik:

Herr talman! Vi är tveksamma till modellen med kommunalskattestopp, eftersom det så starkt ingriper i kommunernas möjligheter, men det är bra att man förändrar reglerna för statsbidrag – det är bra att man tar tag i det. Jag var i min ungdom, för tio år sedan, ordförande i kommunrevision i Gävle. Det var ungefär tolv tjänster i den kommunen som hade som heltidsuppgift att se till att man fick de statsbidrag man behövde. Det är alltså tusentals människor i kommunförvaltningen i Sverige som har som huvuduppgift att se till att man får de statsbidrag som man har rätt till. Så krångligt är det helt vidriga statsbidragssystem som vi har. Så lycka till! Men det förutsätter att man tar sig en rejäl titt på skatteutjämningen, så att man får den att fungera med hänsyn till de olika förutsättningar som olika kommuner har.

Jag ställde en fråga om riksförlikaren, han som under mars och fram till första april skall lösa det som Hagaförhandlingarna inte löste. Jag är fortfarande inte på det klara med vad regeringen där har för planer. Om man inte lyckas blir ju regeringen tvungen att plötsligt lägga fram ett krispaket för riksdagen, antar jag, och det hinner man väl inte få in i kompletteringspropositionen med hänsyn till påsken och annat. Det måste väl innebära att vi får

ett extra krispaket till riksdagen om man inte lyckas med detta? Det vore bra att få veta det.

Det är intressant att Lars-Ove Hagberg är så rädd för att vi skall få hit balter. Han är naturligtvis rädd för att de skall kunna berätta informativt om hur kommunismen fungerar i praktiken. Det vore naturligtvis inte något vidare bra för kommunisterna, särskilt inte nu när de skall byta namn.

Jag tycker att både Anne Wibble och Lars Töbisson har givit en bra beskrivning av utvecklingen det senaste året och den oro som man har rätt att känna inför utvecklingen när det gäller inflationen och bytesbalansen. Titta bara på vilken ökning som har skett av boendekostnaden under januari!

Jag tycker ändå att det kan vara viktigt att komma ihåg att vi under de icke-socialistiska regeringsåren lyckades bättre än omvärlden, trots att det var svårt. Men den socialdemokratiska regeringen har lyckats sämre än omvärlden under en högkonjunktur. Den här regeringen kommer att gå till historien som den regering som misslyckades med den ekonomiska politiken under en högkonjunktur. Jag tycker att det viktigt att säga detta eftersom man då och då använder sig av historik.

Finns det något alternativ? sade finansministern. Alternativ till vad då? Är det till finansplanen eller till det här krispaketet som finansministern vill ha ett alternativ? Eller är det till den ekonomisk-politiska proposition som nu har lagts fram, till kompletteringspropositionen som vi inte vet någonting om, eller till det okända som vi får se om inte riksförlikningsmannen lyckas? Vi i de icke-socialistiska partierna har redovisat våra alternativ i våra motioner i januari. Är det någon som lever på hoppet så är det väl den socialdemokratiska regeringen.

Anf. 16 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Allan Larsson är nog en lämplig företrädare för regeringspartiet i det här läget, när man skall basera politiken på hoppande majoriteter och se till att föra dialog med de andra partierna i de frågor som man i princip är överens med dem om. Men det är klart att finansdebatterna framöver kan bli ganska ointressanta om detta fortsätter och om man inte tar upp de kontroversiella frågorna och svarar på dem. Det gäller exempelvis frågan om kommunernas framtida ekonomi, hur man skall göra med volymtillväxten och vilka resurser kommunerna skall ha. Det gäller också frågan om riksförlikningsmannen för sitt arbete bara skall ha som förutsättningar 1980-talets bakgrund och skattereformen och försöka få till stånd någon form av fred på arbetsmarknaden och inte diskutera fördelningspolitikens verkliga grunder.

Jag håller med Allan Larsson om att det är bra att åtminstone vpk och socialdemokraterna är helt överens om arbetslivet. Men frågan är egentligen: Vill socialdemokratin göra några verkliga ingrepp för att förbättra arbetsmiljön på lång sikt? Det skulle innebära att de anställda, de arbetande, fick ett mer reellt inflytande.

Det var väl ganska oförsiktigt av Gunnar Björk att ta upp arbetskraftsvandringen. Jag trodde att centern redan hade bränt sig på flyktingfrågan.

De förslag som framlagts av regeringen om arbetsgivarinträde i sjukförsäkringen medför en mängd problem. Man säger ju i propositionen rent ut

att det skall öka arbetskraftsutbudet och produktiviteten. Vad betyder det egentligen? Utöver den s.k. åtstramningen och att företagen får bära en ökad del av kostnaderna får det en rad effekter som kan inge oro. Är det så att de 14 dagarnas arbetsgivarinträde kommer att stimulera till bättre arbetsmiljö? Är det så? Det finns risk för att man åstadkommer effekten genom att låta piskan vana. Frånvarobudgeten åker nu direkt in i företagens linjeorganisation, där den inte finns i dag. Det kan få negativa effekter, exempelvis på nyanställningar. Det finns också moment som gör att man kanske inte längre korttidssjukskriver sig utan långtidssjukskriver sig. Det blir kanske mer långtidssjukskrivningar i framtiden. Det finns alltså stora problem med det här.

Om man skall tänka sig den här formen måste naturligtvis kontrollen ligga hos försäkringskassan, men när det gäller anställningar, avskedanden, omplaceringar och personalpolitiken i dess helhet måste man kunna ge de fackliga organisationerna tolkningsföreträde och vetorätt, så att inte piskan viner över dem som har det tillräckligt svårt tidigare.

Anf. 17 CARI. FRICK (mp) replik:

Herr talman! Jag tänkte ta upp ett problem som återkommer i alla finansplaner och ekonomiska diskussioner, och det är produktivitetsutvecklingen. I tjugo år har jag arbetat i svensk industri, och det har aldrig hänt att jag varit med om att investera i en ny maskin som inte har gått fortare och producerat mer och gett bättre kvalitet. Därför är det utomordentligt egendomligt att vi i dag skulle stå i ett läge där vi har en försämrad produktivitet, när vi vet att den svenska industrin faktiskt har varit duktig och flitig med att investera de senaste åren. Men vi kunde gång på gång konstatera att avgörande för produktivitetsutvecklingen var förändringar i produktionen, nämligen de varor som produceras.

Jag tror att det här är ett mycket mångfasetterat problem som kräver långa rader av djupa diskussioner. Vi blir mer kundanpassade, vilket betyder kortare serier, och genom att man har högre kvalitet får man ofta ett sämre utbyte. Vi vet också att många människor slås ut i arbetslivet på grund av försämrade förslitningar. Man får långa omställningstider och omskolningstider, vilket också sänker produktiviteten.

Men en av de allra viktigaste faktorerna är faktiskt hur vi utnyttjar våra råvaror. Det visade sig gång på gång inom stålindustrin att kunde man höja utbudet kraftigt, ledde det till stigande produktivitetstal. Men framför allt lyckades man minska råvaruförbrukningen och energiförbrukningen, och i en tid när vi faktiskt måste börja hushålla med våra råvaror är detta en av de viktigaste faktorerna att diskutera, hur vi rent generellt sett skall kunna förbättra användningen av våra råvaror i den svenska industrin.

Jag och många andra i mitt parti har stora erfarenheter från svensk industri och hur man kan arbeta med de här problemen. Vi är av den anledningen intresserade av att diskutera med andra intresserade hur vi gemensamt skall se till att förbättra produktiviteten i industrin. Men det får aldrig ske på de villkoren att det ökar försämrade förslitningen av människor. Det tror jag är en av de viktigaste utgångspunkterna för resonemangen kring produktivitetsförändringar.

Däremot är det angeläget att på ett mycket bättre sätt utnyttja maskiner och material, så att vi inte slösar i den omfattning som vi uppenbarligen måste göra i dag, eftersom produktivitet utvecklingen är dålig. Det tror jag är en väldigt viktig punkt också i en samhällsutveckling mot minskat slöseri, och därför ställer vi gärna upp på diskussioner och resonemang som kan varaktigt leda till en förbättrad produktionsutveckling, baserad på ett bättre utnyttjande av materialet och minskad förslitning av människorna.

Anf. 18 Finansminister ALLAN LARSSON:

Herr talman! Lars Tobisson sade att vi har drivit utbudspolitik under lång tid, och jag vill gärna instämma i det. Den form av arbetsmarknadspolitik som vi sedan många år har drivit har bidragit – på ett sätt som är internationellt väldigt uppmärksammat – när det gäller att ta vara på människors vilja till arbete.

Jag hade tillfälle för något år sedan att i den amerikanska kongressen delta i en diskussion där jag berättade om utbudspolitik. Det är ett ord som är kontroversiellt för olika deltagare i den amerikanska debatten, men med den innebörd som ordet har hos oss kunde det accepteras även av den fackliga sidan i USA. Jag tror att vi här har ett stort och brett gemensamt intresse att utveckla den verksamheten vidare.

Lars Tobisson frågade också: Hur kan en investeringsskatt på byggande i Stockholm och Göteborg vara utbudsstimulerande? Det var väl en litet för enkel fråga. Avsikten är faktiskt att en kombination mellan utbudsstimulerande och åtstramande åtgärder skall minska överhettningen, och den är påtaglig på byggarbetsmarknaden.

Jag har kanske inte gett svar på alla frågor som Lars Tobisson gav mig, men jag hoppas få återkomma till den fråga jag reste: Hur kan det moderata budgetalternativet med en försämring på 20 miljarder bidra till att minska överhettningen i ekonomin?

Till Anne Wibble vill jag säga tack för lektionen när det gäller att sköta krukväxter. Jag skall se om jag kan ta vara på de synpunkterna.

Till frågan om vad en förhandlare mellan parterna kan göra vill jag säga att jag tycker att vi skall vara medvetna om den situation som vårt förhandlingssystem har befunnit sig i. Alla parter har velat vänta tills man på hösten ser hur prisförväntningarna anges i företagens budgetering. Man har velat vänta till dess att man har sett den ekonomiska politiken, och man har helst velat vänta tills de andra organisationerna har förhandlat färdigt för att som den sista organisationen kunna lägga sig ett stycke ovanpå de föregående.

Den typen av jakt mellan löner och löner och mellan löner och priser leder i fel riktning. Därför görs nu ett allvarligt försök att komma ifrån en av de avigsidor vi har haft i förhandlingssystemet. Man börjar tidigt, och man försöker få en samlad bild och en ny inriktning av förhandlingarna.

Här har båda sidor – och det är också svar till Gunnar Björk – väldigt viktiga intressen att försvara: den fackliga sidan när det gäller reallöner och selsättning, arbetsgivarna när det gäller företagets möjligheter långsiktigt. Därför tycker jag att vi härifrån skall understryka vikten av att man kommer fram till avtal som kan bryta den nuvarande utvecklingen.

Anne Wibble frågade mig om min syn på daghemsverksamheten. Rege-

ringen har tagit ställning för att utöver föräldrakooperativ också öppna för personalkooperativ. På den punkten står jag bakom de ställningstaganden som har gjorts.

Sedan vill jag också säga med anledning av frågorna om den finanspolitiska åtstramningen att min syn är den att vi skall ha ett kommunalt skatte-stopp för att kunna genomföra skattereformen på ett riktigt sätt. Inkomstskatterna skall sänkas på det sätt som ligger i överenskommelsen om skattereformen.

När det gäller finanspolitiken i övrigt vill jag i första hand se vilka möjligheter vi har att förstärka den via budgetens utgiftssida. Men det vore fel att i det här läget utesluta åtgärder på budgetens inkomstsida, och det är en fråga som nu är föremål för närmare studium och granskning.

Slutligen några ord till Carl Frick om produktivetsfrågorna. Jag har också haft anledning, som jag sade tidigare, att studera de frågorna, och jag kan säga att vi med politiska åtgärder kan skapa möjligheter att underlätta produktivetsutvecklingen. Men mycket av detta hänger samman med förhållandena i företagen. Det handlar om organisation, ledning och mycket annat. Jag tror att ett bättre tillvaratagande av de anställdas aktivitet och engagemang skulle kunna bidra kraftigt till att förbättra produktiviteten.

Den särskilt anordnade debatten var härmed avslutad.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 9 mars.

3 § Avsägelse

Andre vice talmannen meddelade att *Sven Hultersström* (s) anhållit om att fr.o.m. den 17 mars 1990 bli entledigad från uppdraget som ledamot av riksdagen på grund av att han utsetts till kommunalråd och ordförande i Göteborgs sjukvårdsstyrelse.

Denna framställning bifölls av kammaren.

4 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1989/90:109 till näringsutskottet

Anf. 19 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Annika Åhnberg har frågat mig om regeringen kommer att ta initiativ till en konsekvensanalys i vilken man kommer att sammanfoga de olika utredningar och förhandlingar som är för handen till en helhet, som ger jordbruket klara signaler om vad som kommer att ske i framtiden.

Jag vill inledningsvis poängtera att jag håller med Annika Åhnberg om att det är ytterst viktigt att ge jordbrukarna klara signaler om vad som kommer att gälla i framtiden. Regeringens avsikt är att i vårens livsmedelspolitiska proposition lägga långsiktiga förslag. Jag hoppas därför att riksdagen under våren på grundval av propositionen kommer att lägga fast långsiktiga riktlinjer för livsmedels- och jordbrukspolitiken så att jordbrukarna får klara signaler.

Samtidigt med reformeringen av livsmedelspolitiken pågår reformer på andra viktiga områden som har stor betydelse också för jordbruket. Annika Åhnberg räknar i sin interpellation upp några av de viktigaste. Naturligtvis har vi inom jordbruksdepartementet studerat de olika förslagens effekter för jordbruket liksom remissinstansernas synpunkter.

Jag har förstäelse för att det hos jordbrukare finns en osäkerhet om vad som skall ske inom alla dessa för dem så viktiga områden. Men detta är tyvärr ofrånkomligt under en omprövningsperiod.

För att inte förlänga denna period av osäkerhet i onödan är det viktigt att vi under våren ger jordbruket klara, konsekventa och långsiktiga signaler om den framtida livsmedelspolitiken. Det faktum att förändringar av miljö-, regional-, energi-, skatte- och konkurrenspolitiken som alla påverkar jordbruket nu behandlas parallellt ser jag därför som en fördel. Detta förbättrar givetvis möjligheterna att samordna olika ställningstaganden och även att göra en samlad bedömning av effekterna för jordbruksnäringen. Det förbättrar också avsevärt möjligheten att ge jordbruksnäringen de långsiktiga signaler och de besked som behövs.

Tack vare att frågorna nu behandlas samtidigt kan vi i utformningen av en ny livsmedelspolitik ta hänsyn till bedömningar och förändringar av andra politikområden som påverkar utformningen av livsmedelspolitiken. Miljöavgifter är ett exempel. Miljöavgifter förändrar konkurrensförhållandet mellan olika energslag och därmed intresset för att använda åkermarken för produktion av energigrödor. Även energipolitiska bedömningar får konsekvenser i detta sammanhang. Att inför en förändring av livsmedelspolitiken ha möjlighet att ta del av sådana bedömningar är naturligtvis mycket värdefullt.

Dessutom påverkar en förändrad livsmedelspolitik bedömningar inom andra politikområden. Konkurrensutredningen och miljöavgiftsutredningen är exempel på områden där konsekvenser av en intern avreglering utreds och bedöms utifrån skilda aspekter.

När det gäller konkurrensfrågorna beräknas den tillsatta kommittén inom kort överlämna ett delbetänkande om livsmedelssektorn. Just kravet på samordning och konsekvensanalys var anledningen till att konkurrenskommittén fick i uppdrag att snarast möjligt presentera ett delbetänkande om

Svar på interpellationer

livsmedelssektorn. Härigenom får regeringen ett viktigt utredningsmaterial att ta del av inför den livsmedelspolitiska propositionen och även för att bedöma huruvida särskilda åtgärder av konkurrensskäl bör vidtas i samband med att livsmedelspolitiken förändras. Jordbrukssektorn kommer alltså innan en ny livsmedelspolitik träder i kraft att få signaler om vilka krav som ur konkurrenssynpunkt bör gälla för att en reformering av livsmedelspolitiken skall komma konsumenterna till del, vilket är ett av syftena med en livsmedelspolitisk reform.

Ett annat exempel på samordningen mellan olika reformer är det arbete som bedrivs av miljöavgiftsutredningen. Där har utredningen fått i uppdrag att se närmare på konsekvenserna av att den s.k. regleringsavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel försvinner i enlighet med den parlamentariska arbetsgruppens förslag.

Även när det gäller skattereformen pågår en beredning inom regeringskansliet, där samordningen med livsmedelspolitiken och effekterna för jordbruket är viktiga delar. Eftersom beredningen fortfarande pågår i dessa frågor kan jag inte gå in på de detaljförslag som Annika Åhnberg nämner i sin interpellation.

Förslaget till ny regionalpolitik innebär en lång rad förändringar jämfört med tidigare. Bl.a. föreslås att nuvarande stödområdesindelning förändras så att endast två stödområden anges – stödområde 1 och 2 – motsvarande i huvudsak nuvarande stödområde A och B. Vidare föreslås förenklingar och förbättringar av de regionalpolitiska företagsstöden och glesbygdsstöden. I förslaget betonas också betydelsen av en effektiv samordning mellan samhälls- och politikområden som är av särskild betydelse för den regionala utvecklingen. Denna samordning betonas också i arbetsgruppens förslag till ny malformulering för jordbrukspolitiken. Det stöd till mellanstäder som Annika Åhnberg i interpellationen omnämner som ett hot mot glesbygden, finns inte med i propositionen som regeringen nyligen lade fram för riksdagen.

Jag har här gett några exempel på hur de frågor som Annika Åhnberg tar upp samordnas inom regeringskansliet, såväl i sak som i tiden.

En osäkerhet i sammanhanget är att samhällsförändringar – vare sig de initieras från regering och riksdag eller inte – sker som en dynamisk process. Det blir därmed i det närmaste omöjligt att exakt förutse vilka konsekvenser olika förändringar på längre sikt kan medföra för olika grupper. Men denna osäkerhet får inte hindra oss från att fatta beslut om nödvändiga förändringar. Därför är det viktigt att kontinuerligt följa utvecklingen vid en reformering av jordbrukspolitiken m.fl. områden – inte bara ha en kontrollstation efter vägen. Regeringen har redan föreslagit förstärkningar på vissa områden. Regeringen har också gett en särskild utredare i uppdrag att utreda det framtida statistikbehovet inom jordbruks- och livsmedelssektorn. Avsikten är bl.a. att få fram statistik som på ett tillförlitligt sätt kan belysa utvecklingen inom sektorn efter en reform.

Annika Åhnberg nämner också förhandlingarna med EG och GATT.

När GATT-förhandlingarna startade hade jordbruksmarknaderna under en längre period obevekligt rört sig mot närmast kaotiska förhållanden. Orsakerna måste angripas. Vår och andra i-länders stödpolitik driver fram

överproduktion som endast kan säljas på världsmarknaden till priser långt under produktionskostnaderna med hjälp av kraftiga subventioner.

GATT-förhandlingarna håller den tidtabell som överenskomms i april förra året. Under hösten redovisade de viktigaste förhandlingsparterna hur de ansåg att den överenskomna målsättningen "successiva kraftiga neddragningar av stöd och skydd till jordbruket" bör uppnås. Redan dessa förslag innehåller betydelsefulla närmanden parterna emellan, vilket får ses som positiva tecken inför den förhandlingsfas som förestår.

Här vill jag dock understryka att den nu aktuella reformen av vår jordbrukspolitik står på egna ben. Den parlamentariska arbetsgruppens förslag utgår från ett oförändrat gränsskydd. Gränsskyddet skall sänkas endast i takt med att andra gör motsvarande prestationer inom ramen för GATT-förhandlingarna.

För närvarande pågår en jämförande kartläggning av Sveriges regelverk i förhållande till EG:s regelverk. Jämförelsen syftar till att konstatera i vad mån det finns olikheter mellan EG:s och den svenska lagstiftningen. Detta arbete berör bl.a. livsmedelslagstiftningen. Det är ännu för tidigt att ange i vilka frågor det kan bli aktuellt med en förändring av det svenska regelverket.

Redan i propositionen från hösten 1987 om Sverige och den västeuropeiska integrationen, konstaterades att fullständig harmonisering på jordbruksområdet i praktiken förutsätter medlemskap i EG:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP). För jordbrukspolitiken har man mellan EFTA och EG alltså överenskommit att dessa frågor kommer att ligga utanför de förhandlingar som nu har inletts.

Avslutningsvis vill jag åter betona de stora möjligheter vi nu har att fatta ett långsiktigt livsmedelspolitiskt beslut som är samordnat med annan politik och att vi nu har en kanske unik möjlighet att göra en samlad livsmedelspolitisk bedömning.

Anf. 20 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation, ett svar som jag dock inte kan känna mig riktigt nöjd med.

Jordbruksministern sade i sitt svar att han har förståelse för att jordbrukare känner osäkerhet inför framtiden men att det är ofrånkomligt i en situation som den vi har nu.

Jag tycker att detta på ett utmärkt sätt uttrycker den nonchalans som regeringen visar inför den oro som människor faktiskt känner. Visst kan man känna osäkerhet i en period av stora förändringar, men denna osäkerhet skulle faktiskt lindras högst betydligt om regeringen hade visat att man brydde sig om denna oro och tog den på allvar och att man har en positiv uppfattning om vad denna näring kommer att betyda för vårt land i framtiden och om man arbetat för att främja jordbrukspolitiken från dessa utgångspunkter.

Jag kan ibland inte låta bli att göra jämförelser med den elintensiva industrin, som sysselsätter i storleksordningen 100 000 människor i vårt land. Där har man känt en stor oro inför vad en förändrad energipolitik kommer att betyda för möjligheten att behålla arbetstillfällena för dessa människor.

Detta är också en berättigad oro, men här har man från samhällets sida åtminstone visat så mycket respons att man tillsatt en särskild utredare för att se över hur man skall möjliggöra att den elintensiva industrin inte skall drabbas negativt av den förändrade energipolitiken. Det är någonting liknande jag efterlyser när det gäller jordbruket.

Varför skulle man inte kunnat resonera på det sättet? Här är många hundra tusen människor faktiskt direkt eller indirekt berörda av vad som händer med det svenska jordbruket i framtiden. Vad kommer alla dessa förändringar sammantagna att innebära för denna näring och för dessa berörda människor? Finns det anledning att fundera över vad man bör göra från samhällets sida för att undvika negativa konsekvenser?

Men så har man inte resonerat. Man har låtit en lång rad olika utredningar och förändringsprocesser pågå utan att försöka se vad det innebär för näringen sammantaget.

Jordbruksministern räknar i sitt svar upp de olika områden som är berörda: miljöpolitiken, regionalpolitiken, energipolitiken, skattepolitiken. Allt detta tycker jag belyser på ett tydligt sätt att regeringspolitiken i stort sett kommer vid ett senare tillfälle. Egentligen är allting under utredning och det mesta är mycket oklart.

Jordbruksministern säger också att det är bra att alla dessa förändringar pågår på en gång. Jag är inte så säker på att de som är mest berörda känner på det sättet. Jag tror i stället att de kanske känner att hela tillvaron är i gungning.

Jordbruksministern sade att det är bra att alla förändringar pågår på en gång, eftersom det ger möjlighet till en samlad bedömning. Men varför har då ingen gjort ett försök till en sådan samlad bedömning?

Jag ställde denna interpellation i december, och mycket har hänt sedan dess som gjort att svaret har dröjt till nu.

Jag hade precis samma fundering i det särskilda yttrande som jag lämnade i september till livsmedelspolitiska arbetsgruppens rapport som då var färdig. Syftet med att ta upp det då och i en interpellation i december var just att det skulle finnas möjlighet inför vårens många viktiga beslut att redovisa en sådan samlad bedömning.

Det verkar nästan som om jordbruksministern och jag definierar begreppet "samordning" på olika sätt. Det verkar som om jordbruksministern tror att samordning betyder samtidigt, att bara för att en massa saker händer samtidigt är de samordnade. Men så är det inte.

Samordning blir det först om man ställer sig frågorna: Vilka blir de sammantagna effekterna av olika förslag på olika områden och förslag som kanske går i olika riktning? Hur skall vi möta dessa förändringar?

Det kan hända att medan vi fortfarande tror att överskottsproblematiken är det stora problemet för svenskt jordbruk, så är i själva verket det verkligt angelägna problemet bristen på framtidstro inom näringen. Unga människor vågar inte satsa på en framtid inom jordbruket därför att de upplever att resten av samhället inte tycker att detta är angeläget. Det verkar som om resten av samhället tror att maten kan man handla i affärerna, så varför behöver man bönder?

Om detta är den bild av den politiska uppfattningen kring jordbruket som

vi lyckats förmedla till jordbrukarna är detta ett underbetyg åt oss allihopa. Det är oerhört allvarligt att många människor i vårt land känner det så.

Från regeringens sida borde man visa att man bryr sig om dem som är verksamma i denna näring, att man tar dem och deras arbete på allvar och att man faktiskt tror på en framtid för det svenska jordbruket. Det hade kunnat ske genom att från regeringens sida göra en sådan samlad bedömning och föra fram både det man tyckte kunde vara negativt och det som är bra i förändringsprocesserna, liksom tala om vad man är beredd att göra för att underlätta denna omställning.

Jag tror inte att just det framtida statistikbehovet, som jordbruksministern särskilt pekade på, kanske är den mest angelägna frågan i sammanhanget.

Anf. 21 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I likhet med Annika Ahnberg tror inte jag att jordbrukarna runt om i vårt land blir så mycket lugnare av det svar jordbruksministern här gav.

Jordbruket är trots allt en viktig näring. Det är en av våra basnäringar, en huvudnäring skulle man kunna säga även om den inte sysselsätter så mycket folk. Många människor är ändå involverade i den process som leder fram till att det finns mat av en bra kvalitet i butikerna.

Jag kan instämma med Annika Ahnberg att många känner sig utslängda och oönskade på grund av många av de saker som nu händer. Det handlar inte bara om förslaget från den här arbetsgruppen. Det är också sådana saker som när statsministern står här och säger att vi inte borde dricka mjölk, för det är inte särskilt bra. Sådana uttalanden drabbar jordbrukarna hårt. Det är sådant som vi egentligen inte skulle ha.

Jordbruksministern hänvisar ofta till internationella förhållanden. Men människor som har en litet vidare blick över världen ser kanske detta ur en annan synpunkt. Jag tänker närmast på Anders Wijkman som kan en hel del om dessa fragor. Jag hörde honom för en tid sedan tala om att möjligheten att producera livsmedel är en mycket stor tillgång som vi skall vara rädda om. Den möjligheten kommer att vara guld värd framöver. Det faktum att vi i dag har ett överskott av livsmedel som vi inte förbrukar inom vårt eget land och som vi har bekymmer med, kan så småningom i stället bli en stor tillgång. Därför är det viktigt att vi får en jordbrukspolitik mycket snabbt nu som ger den framtidsstro som måste till för att unga människor, och även andra, skall våga satsa på jordbruket.

Lösningen av dessa problem ligger inte bara i att vi får möjligheter att producera livsmedel, utan också i att vi kan producera andra saker. Det är i dag framför allt viktigt att vi får en ordentligt utstakad väg för hur vi skall använda den areal vi inte behöver för livsmedel.

Då ligger energifrågorna närmast. Därför är det viktigt att vi också får en energipolitik så att bibränslena får en ordentlig plats. För detta krävs vissa saker. Det krävs miljöavgifter, som jordbruksministern var inne på, men det krävs också – och det borde regeringen kunna hjälpa till med förslag om – att man inte beskattar bibränslena på samma sätt som man beskattar andra bränslen och drivmedel. På det sättet skulle man kunna ge bibränslena bra förutsättningar. Det finns många motiv för detta utöver det faktum att vi har

kapacitet och möjlighet att producera detta inom landet. Även miljöfrågorna är viktiga. Genom att vi satsar mer på biobränslena kan vi skydda miljön.

Vi hade tidigare i dag en ekonomisk politisk debatt där man redovisade vilka underskott vår handelsbalans kommer att få under den närmaste framtiden. Också detta skulle tala för den här saken.

Det är viktigt med en energipolitik som harmonierar med dessa strävanden och ger möjlighet för jordbruket att producera energi.

Jordbruksministern var också inne på skattepolitiken.

Naturligtvis har den stor betydelse. Där har vi en hel del frågor att bevaka. Vi har detta med kvittningsrätten, vi har detta med en omläggning av skatten så att jordbrukarna i stor utsträckning får bilda aktiebolag osv. Vi har också frågor om skogsvårdsavgiften och liknande som belastar jordbruket och skogsbruket väl hårt.

Regionalpolitiken togs upp här. Jag skulle vända på det och säga: För att vi skall få en bra regionalpolitik krävs att vi har en jordbrukspolitik som gör det möjligt för jordbruket att existera. I väldigt många av våra landsbygdsområden är ju jordbruket ryggraden i det näringsliv som finns och förutsättningen för att vi skall ha en levande landsbygd.

Det är naturligtvis också viktigt att få in miljöfrågorna i detta sammanhang. Jordbruket har naturligtvis en påverkan på miljön – all mänsklig verksamhet har det. Men jag skulle vilja påstå att påverkan från jordbruket är relativt begränsad. Vi har kanske ett annat problem i sammanhanget, nämligen att många andra verksamheters påverkan på miljön så småningom kommer att försvåra möjligheten att producera livsmedel. Vi ser redan denna utveckling i andra länder – i Östeuropa och även i Centraleuropa. Detta är ett bekymmer.

Det skulle vara skönt om jordbruksministern nu kunde ge oss något på vägen, så att vi kan förvänta oss en framtidstro ute bland våra bönder och våra ungdomar. Se bara på lantbruksskolorna, som har svårt att få några elever beroende på att man inte tror på framtiden! Det här är allvarligt, jordbruksministern!

Anf. 22 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag har litet svårt att förstå Annika Åhnbergs sätt att resonera. Hon uttrycker sig ungefär så, att om vi brydde oss om den oro som finns, om vi tog den på allvar i regeringen, då skulle vi göra en samlad bedömning. Men det är ju precis den samlade bedömningen vi gör. Vi arbetar ju nu i regeringen med en livsmedelspolitisk proposition, som skall ta upp just de områden som Annika Åhnberg har efterlyst och som jag har exemplifierat – effekter i fråga om skattepolitik, energipolitik, regionalpolitik och andra områden – till en samlad bedömning. Den beredningen håller vi alltså på med, och vi avser att lägga fram en proposition till riksdagen om detta i april. Då kommer ju riksdagen att få se på vilket sätt vi har försökt sammanfatta detta till en helhet. Om vi har misslyckats eller inte, det får vi naturligtvis se då.

Som Annika Åhnberg väl vet är vi i regeringen starkt intresserade av att tillsammans med så många partier som möjligt kunna åstadkomma en bred

Svar på interpellationer

samling kring jordbrukspolitiken. Därför för vi också informella samtal med de politiska partierna i riksdagen kring dessa frågor.

Självfallet är vår avsikt, som jag har uttryckt i interpellationssvaret, att försöka åstadkomma en samlad bedömning. Då menar jag att det är en fördel att beslut kring andra frågor – energipolitiken, skattepolitiken, regionalpolitiken – förbereds vid ungefär samma tillfälle. Om det är någonting som bönderna i Sverige efterlyser, så är det ju att få långsiktiga spelregler för jordbruket. Det måste väl då vara en fördel att i ett livsmedelspolitiskt beslut kunna ta hänsyn till effekten av andra politikförändringar ungefär samtidigt, snarare än att regionalpolitiken – som påverkar jordbruket i hög grad, såsom Lennart Brunander alldeles riktigt säger – skulle komma om ett par år, energipolitiken ytterligare något år senare, etc. Det måste alltså vara en unik fördel för oss, när det gäller att kunna stödja det svenska jordbruket, att vi kan göra en livsmedelspolitisk reform samtidigt som förändringarna sker på de andra områdena.

Det är sannerligen ingen nonchalans, Annika Åhnberg, när man konstaterar att det finns en oro. Det vore snarast nonchalant att gömma undan oron. Och oron finns ingalunda enbart därför att vi förbereder en reform. Oron har ju sin grund i de verkliga förhållanden, Annika Åhnberg, de förhållanden som råder i jordbruket i Sverige och i andra länder i dag. Om ingenting görs, om vi inte tar vart ansvar när det gäller att försöka reformera jordbrukspolitiken och åstadkomma en produktion i balans, så får vi fortsatt försämring, fortsatt urgröpning av lönsamheten genom överskott, fortsatt oplanerad förbuskning, fortsatt nedläggning, fortsatt ström från glesbygden av unga människor vilka, som Lennart Brunander säger, ofta tycker att de inte orkar överta föräldrarnas gårdar utan flyttar ned till kusten, osv. Att ingenting göra, att blunda för den oro som har sin grund i de verkliga förhållanden – det vore verkligen en nonchalans mot jordbruket.

Vad vi hoppas åstadkomma är som sagt en så bred samling som möjligt i riksdagen kring en jordbrukspolitik som skall bygga på balans och därmed bättre förhållanden långsiktigt, och klara spelregler för jordbruket. En rad av de frågor som Annika Åhnberg och Lennart Brunander var inne på kommer då att vara mycket viktiga. Jag vill dock säga till Lennart Brunander: Att å ena sidan tala om den brist på framtidstro som finns hos ungdomen, och å andra sidan själv bidra till att sprida myter – det är ingen bra idé. Kan vi inte vara överens om det, Lennart Brunander? Statsministern har inte uppmanat svenska folket att sluta dricka mjölk – varför sprider Lennart Brunander den myten? Om Lennart Brunander nu liksom jag är seriöst intresserad av att unga människor skall ta vårt intresse för jordbruket på allvar, då tycker jag inte att man behöver sprida sådana felaktiga myter.

Lennart Brunander har däremot rätt i att energipolitiken, liksom skattepolitiken och regionalpolitiken, har stor betydelse för möjligheterna att åstadkomma ett livskraftigt jordbruk, vilket är det mål som jag i varje fall har för ögonen för framtiden.

Även om skattereformen nu fortfarande bereds i regeringskansliet, så finns det i den lagrådsremiss som har lagts fram en rad förslag som är förbättringar ur jordbrukarnas synpunkt jämfört med vad som föreslagits i skatteut-

redningar. Slutresultatet på den punkten får vi alltså sedermera återkomma till.

Men de frågor som Lennart Brunander och Annika Åhnberg har tagit upp här betyder givetvis mycket för jordbrukets framtid – energipolitiken, skattepolitiken och regionalpolitiken. Min förhoppning är att vi skall kunna ta hänsyn till de politikområdena, och andra, när vi utformar jordbrukspolitikens framtid, så att det blir en samlad bedömning, så att vi i Sverige skall kunna få ett livskraftigt jordbruk i framtiden, ett jordbruk som också får långsiktiga spelregler.

Anf. 23 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i debatten om drycker: jag håller mig helst utanför sådana debatter. Men jag vill gärna ta upp en del av det andra som jordbruksministern berörde.

Innan jag kom hit till riksdagen trodde jag att riksdagen var en mycket långsamt arbetande församling. Sedan jag kom hit har jag på ett ibland ganska hårdhänt sätt fått lära mig att så är det inte. När regeringen har lämnat sin proposition, har vi andra 14 dagar på oss att förhålla oss till den. Det är fullkomligt ohållbart att, som jordbruksministern säger, regeringen nu skall göra den långsiktiga bedömningen av de sammantagna effekterna för jordbruket, och sedan lämna den i form av en proposition till riksdagen, varpå övriga – den politiska oppositionen och andra intressen i samhället – har 14 dagar att förhålla sig till denna proposition och komma med eventuella förslag. Det kallar inte jag att på ett seriöst sätt bedriva ett långsiktigt jordbrukspolitiskt arbete.

Självfallet måste det vara så – och det var därför som jag tog upp den här frågan redan i september förra året – att man i god tid innan man skall fatta det livsmedelspolitiska beslutet också ser vartåt det lutar när det gäller t.ex. biobränslen i energipolitiken. Vi kan inte på våren fatta ett beslut i riksdagen som innebär att flera hundratusen hektar åkermark skall tas ur livsmedelsproduktion fram till år 2000 – och inte ha någon som helst uppfattning om huruvida det inom energipolitiken finns utrymme för en stor del av den arealen i produktion av biobränslen. Det är just det jag menar med att man måste se de sammantagna effekterna.

Men naturligtvis är det bra om det är så – och jag hoppas att det är det som jordbruksministern nu menar – att vi i detta livsmedelspolitiska beslut till våren också skall kunna inrymma de delar av energipolitiken som i hög grad berör jordbrukets framtid.

Anf. 24 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag har ingen anledning att sprida några myter, herr jordbruksminister, och inte heller någon önskan eller vilja att göra det. Men faktum är ju att både statsministern och dåvarande finansministern var ute och pratade före jul, vilket ledde till att mjölkproduktionen gick ned med 2,5 %, och det är allvarligt nog. Det vore bra om jordbruksministern och andra kunde hjälpa till att få bort de där myterna – om det nu är myter. Men någon grund finns det väl i detta.

Sedan sade jordbruksministern att det är viktigt att vi får en långsiktig

jordbrukspolitik och att vi får framtidstro. Det är mycket bra, det är precis det vi behöver.

Jag vill också ta fasta på en annan sak som jordbruksministern sade – att regeringen nu strävar efter att få en bred samling kring en ny jordbrukspolitik. Det tror jag är mycket viktigt, om det finns möjligheter till detta. Vad jordbruket är betjänt av är just en långsiktig politik, som har en bred upplutning i Sverige och i riksdagen. Om detta är möjligt, så är vi alltså mycket tacksamma för det. Men det får då naturligtvis också vara ett reellt innehåll. I annat fall blir det ju ända inte bra.

Staten och samhället har ett stort ansvar för att detta skall bli bra, och vi hoppas att jordbruksministern hjälper till när det gäller att leva upp till det ansvaret.

Anf. 25 Jordbruksminister MATS HELI-STRÖM:

Herr talman! Visst kan man ha synpunkter på riksdagens och regeringens arbetsformer, och kritiska synpunkter på att riksdagsmän har kort tid på sig att motionera och sätta sig in i frågor. Detta gäller ju generellt för vårt arbete. Jag har själv som riksdagsman ofta kunnat konstatera något liknande.

Men det är också just därför att jordbrukspolitiken är en viktig fråga, där vi skall fatta långsiktiga beslut, som vi i det här fallet har velat bjuda in partierna till att ta del av den här processen på ett litet annorlunda sätt. Man skall få möjlighet att ta del av underlag i god tid genom den arbetsform vi har valt, en parlamentarisk arbetsgrupp. Därmed kan de olika partierna få bättre tid på sig att ta ställning. Vi vill också innan propositionen läggs fram inbjuda de politiska partierna i riksdagen att ge synpunkter på den uppläggning vi har. Vi skall naturligtvis ta del av synpunkterna och vara öppna för att med de andra partierna diskutera lösningar. Jag hoppas att de partier som inte är representerade här och de andra som deltar i debatten nu är beredda att delta i den processen. Jag intresserar mig i allra högsta grad för de synpunkter som andra partier har och även för de synpunkter som Annika Åhnberg för fram här om behovet av samordning. Det är en viktig fråga.

Anf. 26 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att det nu pagår en diskussion mellan riksdagens partier om hur den framtida jordbrukspolitiken skall formas. Jag tror att samtliga partier i riksdagen uppskattar att dessa diskussioner förs. Jag är inte ett ögonblick så förmäten att jag tror att detta beror på att jag har tagit upp dessa frågor. Men det har kanske bidragit att det från olika håll har krävts att det förs en vidare diskussion än den som fördes i den livsmedelspolitiska arbetsgruppen.

Det var en stor besvikelse för många av deltagarna att alla diskussioner som gick utanför det snäva begreppet livsmedelspolitik hänfördes till någon annan utredning eller till någon annan instans i samhället. Gruppens rapport blev alltså mycket begränsad, vilket i sin tur bidrog till att det skapades mycket misstämning och upprördhet ute i landet. Jordbrukarna ansåg, helt berättigat tycker jag, att endast vissa delar plockades ut och att man inte såg till jordbrukets helhetsituation. Jag tycker fortfarande att det var en stor brist att arbetet i den livsmedelspolitiska arbetsgruppen bedrevs på det sätt-

tet. Men det är ändå bra att man nu i så att säga elfte timmen för en vidare diskussion kring jordbruket, där man också inbegriper andra delar än dem som vi har tagit upp.

Jag delar givetvis förhoppningen att vi skall kunna genomföra en reformering av jordbruket som leder till att vi får ett jordbruk som blomstrar och lever vidare i Sverige. Ibland finns det i vårt samhälle en tendens till att jordbruket nedvärderas. Man ser inte vilken avgörande betydelse jordbruket har för allas vår överlevnad. Det gäller givetvis att producera livsmedel i traditionell mening, men också att ta sig ur den återvändsgränd som vårt industrisamhälle har fört oss in i. Vi baserar så stor del av vår produktion på ändliga råvaror som i alla sina led från utvinning till avfallshantering skapar miljöproblem.

I någon mening måste vi återgå till ett samhälle som i mycket högre grad baserar sig på de areella näringarna – dock inte till ett traditionellt jordbruk. Med den terminologi som är modern nu skulle man kunna tala om det framtida biosamhället. Om vi kan komma ifrån den litet dystra bilden av jordbruket, borde vi kunna inse att detta är ett oerhört spännande tillfälle som ges oss att forma en jordbrukspolitik som bidrar till framväxten av biosamhället som är miljövänligt och där jordbruket har en stor betydelse.

Överläggningen vara härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1989/90:107 om planerad odling av genmanipulerad sockerbeta

Anf. 27 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Annika Åhnberg har frågat mig vilka åtgärder regeringen avser att vidta med anledning av planerna på odling av genmanipulerade sockerbetar.

Jag har tidigare här i riksdagen vid ett flertal tillfällen redogjort för min syn på gentekniken och på användningen av gentekniskt modifierade växter och djur. Senast den 17 oktober förra året framhöll jag att Sverige inte, i motsats till vad Annika Åhnberg nu påstår, är ett laglöst land på genteknikens område.

I svensk lagstiftning finns flera författningar som ger regeringen och andra myndigheter möjlighet att ingripa för att motverka skador som kan förorsakas av bl.a. genetiskt modifierade växter. Regeringen har vidare inhämtat riksdagens bemyndigande att meddela föreskrifter om förbud mot eller villkor för användning av genteknik på både djur och växter. Sådana villkor har regeringen beslutat om. Villkoren innebär att den som vill odla gentekniskt förändrade växter i växthus eller utomhus skall ha tillstånd för verksamheten. Frågor om tillstånd prövas av lantbruksstyrelsen.

Regeringen kommer att vidta ytterligare åtgärder som behövs för att undvika en oönskad användning av genteknik på djur och växter.

För att bl.a. kartlägga behovet av ytterligare regleringar på området har en utredning inom jordbruksdepartementet arbetat sedan den 10 april förra året. Utredningen har nyligen redovisat sitt uppdrag i ett betänkande som

för närvarande remissbehandlas. I förslaget görs skillnad mellan användning av genteknik på djur och växter i forskning och i produktion. På forskningssidan bör enligt förslaget en särskild anmälningsplikt införas för försök som innebär att genteknik används på djur, växter och mikroorganismer. Utredningen föreslår också att tillståndsplikt införs för att använda och föra ut djur som är gentekniskt förändrade i produktionen och att tillstånd skall krävas för att i växthus och utomhus använda gentekniskt förändrade växter eller mikroorganismer. Vidare föreslås i utredningen att en särskild nämnd inrättas vid delegationen för hybrid-DNA-frågor. Den föreslagna nämnden bör vara första instans för prövning av enskilda ärenden om användning av genteknik. Efter remissbehandlingen kommer regeringen att ta ställning till utredningens förslag.

Regeringen arbetar sålunda aktivt på detta område. Regeringen har som jag redovisat vidtagit en rad väsentliga åtgärder. Det finns lagstiftning på området och regeringen remissbehandlar för närvarande ett förslag till skärpningar i viktiga avseenden. Gentekniken är ett område där själva tillämpningen av tekniken ligger mycket nära forskningsfronten, en front som snabbt flyttas framåt. Vi får alltså inte slå oss till ro med den handlingsberedskap vi i dag har på området, utan det är viktigt att anpassa kontrollen efter behovet. Det är därför viktigt med en successiv uppbyggnad av kontrollverksamhet på områden där utvecklingen går snabbt.

Anf. 28 ANNIKA ÅHINBERG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka även för detta svar.

Jag ställde denna interpellation till jordbruksministern i december förra året. Min fråga var hur regeringen kommer att använda det bemyndigande som den fick förra våren av riksdagen att kunna förbjuda eller ställa villkor för användandet av genetiskt modifierade växter. Sedan dess har regeringar kommit och gått men genteknikfrågan bestått, skulle man kunna säga.

I min interpellation framhöll jag att viktiga beslut av regeringen ständigt skjuts upp eller görs till föremål för nya utredningar. Jag kan i dag bara konstatera att det fortfarande är så.

På förmiddagen i dag sammanträdde jordbruksutskottet, och vi tvingades, jag vet inte för vilken gång i ordningen, att skjuta upp behandlingen av de motioner som berör samhällets förhållningssätt till den avancerade biotekniken, dvs. gentekniken. Anledningen är att vi nu väntar på besked från regeringen om direktiv till den beredning, kommitté eller utredning - det finns olika benämningar - som har föreslagits skall tillsättas. Det är alltså inte riktigt sant längre, som jag skrev i min interpellation, att regeringen är passiv. Det är ett missvisande uttryck. Numera är regeringen ganska aktiv. Men om den aktiviteten är sen eller om den verkligen kommer att leda till något återstår ännu att se. Det är däremot lätt att se att det råder förvirring inom regeringspartiet när det gäller sättet att förhålla sig till den avancerade biotekniken.

Hans Gustafsson sade vid en utfrågning anordnad av jordbruksutskottet, om gentekniken att regeringen snart skall tillsätta en utredning som skall se över frågan. I ett frågesvar i tisdags sade Laila Freivalds att det skall tillsättas en bred parlamentarisk kommitté. I forskningspropositionen talas det om

en parlamentarisk beredning. I utredningen av Madeleine Emmervall, som jordbruksministern också har hänvisat till, talas om en särskild nämnd vid delegationen för hybrid-DNA-frågor. Hur hänger allt detta samman? Hur många olika kommittéer, beredningar, nämnder och utredningar är det egentligen som vi talar om? Är det en eller är det två eller möjligen flera? Vad är det tänkt att de skall göra och i vilket tidsperspektiv?

Mycket av detta har hänt efter det att jag ställde min interpellation. Det finns därför anledning att försöka föra denna diskussion litet längre med hänsyn till det som har hänt sedan december.

Sent omsider – samma dag eller möjligen dagen innan jag skulle få svar på min interpellation – bestämde sig regeringen för att det skulle krävas tillstånd för att odla gentekniskt modifierade växter. Det var mycket bra att regeringen fattade det beslutet. Det vill jag gärna säga. Jag tror också att det var i elfte timmen. Det är kanske därför som det i år inte blir någon odling av sockerbetor som med genteknik har förändrats för att bli resistent mot ett visst bekämpningsmedel.

Det fanns långt gångna planer – som jag också nämnde i min interpellation – på en sådan odling. Såvitt jag vet kommer nu inte någon sådan ansökning, åtminstone inte inför det här året. Det var således bra att regeringen fattade det beslutet, men det är inte tillräckligt.

Lantbruksstyrelsen skall genomföra riskbedömningarna. Enligt vilka kriterier skall det ske? På vilka samhälleliga och politiska grundbedömningar skall man vila i sina beslut? Jag tycker att regeringen fränhänder sig det politiska ansvaret när den hänvisar till den expertkompetens som finns på olika håll i samhället. Det är oroande. Expertkunskaper är nödvändiga, men det behövs också sammantagna politiska bedömningar av dessa expertkunskaper. Detta är själva grundbehovet med den politiska nivån. Det är detta som vi politiker skall göra. Många politiker i denna riksdag skulle vilja göra det, om vi någon gång skulle få ett förslag från regeringen att ta ställning till.

Vilket ansvar kommer att följa med tillståndsprövningen? Har samhället genom att ge tillstånd till en sådan odling även tagit ansvaret för eventuellt negativa följder, eller kommer den som begär tillstånd att vara ansvarig? Enligt vilka kriterier kommer i så fall det ansvaret att utkrävas? Handlar det om ekonomiskt ansvar? Hur stort är det?

Jag är övertygad om att tjänstemännen på lantbruksstyrelsen som skall göra dessa bedömningar är mycket intresserade av att veta ungefär hur de skall förhålla sig. Jag är också övertygad om att inte bara vi känner oro inför den biotekniska framtiden utan även de trosvisa entusiasterna mycket gärna önskar sig tydliga regler från samhällets sida att agera efter.

Låt mig i detta sammanhang också säga att vi som känner oro inte är odelat kritiska, utan vi ser att det finns mycket positivt i denna utveckling. Det är dock i hög grad en fråga om hur samhället tillåter att gentekniken utvecklas.

I sitt svar hänvisar jordbruksministern också till en utredning som är gjord på jordbruksdepartementet. När man tillsatte den här utredaren skrämde det mig faktiskt att man på jordbruksdepartementet behövde tillsätta en särskild utredare för att skaffa sig aktuell kunskap om läget när det gäller den biotekniska utvecklingen här i landet och internationellt. Jag var naiv nog att tro att man i denna för samhället så avgörande framtidsfråga höll sig kon-

tinuerligt informerad på jordbruksdepartementet om vad som händer. Men så väl var det icke. Det tycker jag är mycket synd.

Jag tycker att denna kunskap och beredskap inte bara handlar om säkerhet, miljöpåverkan och etik. Det handlar också i mycket hög grad om att veta vem som har resurserna, vem som styr och kontrollerar utvecklingen och i vilka intressen detta sker. Det är oerhört viktiga frågor bl.a. i förhållande till tredje världens länder.

Anf. 29 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Jag har förstätt att denna diskussion inte skall handla så mycket om sockerbetor i sig, utan mera om allmänna principer kring gentekniken. Från folkpartiets sida är frågan hur människan skall förhålla sig i förhållande till resten av skapelsen. Vi fäster i detta avseende stor vikt vid förvaltarskapstanken. Den erkänner människans särställning, men ställer krav på ett särskilt ansvar: Vi har rätt att bruka och utveckla, men inte att utnyttja och utarma. Vi skall använda vårt förnuft och vår kreativa förmåga för att skapa goda livsvillkor för oss själva och andra organismer som lever på jorden. Kommande generationer skall ha samma rätt som vi.

Man kan på etiska grunder fråga sig om det skall vara tillåtet att genetiskt modifiera organismer för att ge dem nya egenskaper. All traditionell växtförädling och husdjursavel har sedan länge haft inriktningen att förändra organismer genetiskt och ge dem nya egenskaper, även de mest onaturliga. Med genteknik får vi nya möjligheter på gott och ont. Vi menar att den etiska diskussionen snarare bör röra de nya egenskaperna i stället för vilken teknik som används vid förädlingen.

Rätt använd kan biotekniken bli ett utmärkt redskap för att förbättra nytoväxter. Det finns emellertid också en risk att förädling med genteknik kan resultera i känsligare grödor.

Biotekniken har naturligtvis också medfört nya risker för miljön. I första hand tänker man på oönskade miljöeffekter av organismer som släpps ut i naturen med flit, t. ex. inom jordbruket, eller av olyckshändelser i industrin. Speciellt har användandet av mikroorganismer och växter med förändrade gener vällat oro. Erfarenheten har visat att inplantering av främmande växtarter kan valla svåra problem för inhemsk flora liksom för areella näringar.

Genetiskt förändrade organismer anses generellt ha nedsatt konkurrensförmåga, eftersom den nya genprodukten medför en extra belastning på ämnesomsättningen som föräldraorganismen inte har. Risken att genetiskt modifierade organismer skall spridas i miljön är därför liten, men viktiga undantag kan uppstå. Därför behöver vi klara regler, så att spridning av genförändrade organismer med oönskade miljöeffekter och god fortplantningsförmåga förhindras.

Regeringen kan, som jordbruksministern nämnde, i dag meddela föreskrifter som reglerar genteknik på växter och djur eller användande av gentekniskt förändrade organismer vid växtodling. Folkpartiet kräver en tydligare lagstiftning som minskar utrymmet för godtycke. För utsläpp av genetiskt förändrade organismer måste det finnas ett tillståndsförfarande. Utsläpp får inte tillätas med mindre än att det föregåtts av väl kontrollerade fältförsök och en ekologisk riskbedömning. Tillverkaren och användaren

måste vara ansvariga för eventuella skadeverkningar. Tillståndsgivande myndighet måste ha god kompetens för att pröva detta inom mikrobiologi, ekologi och populationsgenetik. Vi tycker att det är naturligt att naturvårdsverket ges i uppdrag att bygga upp denna kompetens.

Vi anser också att olika myndigheters ansvar och åligganden måste preciseras. Vi tror att dessa frågor i stor utsträckning kan behandlas och hanteras av befintliga organ, men ansvarsfördelningen måste vara solklar. Vi tycker att delegationen för hybrid-DNA-frågor skall ha ökade resurser och kunna göra en genomgång av ansvarsfördelningen. Delegationen bör förstärkas parlamentariskt, så att alla riksdagspartier blir företrädde. Vi tycker också att naturvårdsverket skall tillföras mera medel för att påbörja en utvärdering av bioteknikens miljöeffekter.

Bioteknikområdet är i dag rättsligt oreglerat i vissa delar. Vi tycker därför att det behövs en lagreglering som klargör användningen på människor, men också användningen när det gäller utplantering av gentekniskt förändrade organismer.

Jag håller med Annika Åhnberg när det gäller riskerna med Utredningsverige. Isaías Tegnér påpekade det redan på sin tid. Han uttryckte sig ungefär som så att en kommitté är en grupp människor som tar väldigt god tid på sig och inte raskar på förrän på sluttampen när de lätt förhastar sig och landar i förhastade beslut. På detta sätt arbetar nog många kommittéer även i dag när pressen på slutet blir väldigt stor på att man äntligen skall komma fram till något resultat. Jag hoppas att det inte blir så på det här området.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kamarens förhandlingar.

Anf. 30 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! I det svar som jordbruksministern har gett Annika Åhnberg om genetiskt förändrade betor framgår med ganska stor tydlighet regeringens osäkerhet i dessa frågor. Strax före jul förra året lade vi från centerpartiet fram en ganska omfattande partimotion om bioteknik. Vi krävde där att regler, lagstiftning skulle komma till stånd och att vi över huvud taget skulle öka vår kunskap på detta område för att kunna hantera denna fråga, så att vi inte får alltför stora problem. Den gången väckte vi en slumrande regering. Man såg sig litet yrvaket omkring.

Nu har regeringen, som jordbruksministern säger, fått upp en viss aktivitet. Men det är precis som Annika Åhnberg sade. Vi har inte fått ut särskilt mycket av denna aktivitet. I jordbruksutskottet har vi nu, jag vet inte för vilken gång i ordningen, bordlagt dessa frågor om bioteknik, därför att de socialdemokrater som sitter där och även något annat parti, har något slags intresse av att vänta med att behandla dessa frågor tills regeringen har fått någonting gjort. Orsaken till det har jag litet svårt att förstå, men tyvärr är det på detta sätt.

Barbro Westerholm sade att det finns en risk med Utredningsverige. Vi har ju inte ens kommit så långt som till en utredning! Vi har haft vad jag skulle vilja kalla en kartläggning på jordbruksdepartementet. Det vi borde

ha haft är en parlamentarisk utredning, för att lägga fast de regler som bör gälla i detta avseende.

Jordbruksministern säger nu att man bör ha anmälningsskyldighet för forskning. Vem skall man anmäla till och på vilket sätt? När det gäller användningen på växt- och djurområdet är lantbruksstyrelsen tillsynsmyndighet, sade jordbruksministern, och det är riktigt. Men vilka kriterier skall lantbruksstyrelsen arbeta efter? Det har vi inte talat om. Därför sitter lantbruksstyrelsen i en svår situation. Lantbruksstyrelsen har inte heller den kompetens på detta område som skulle behövas och förmodligen inte heller ekonomiska resurser för att låna in den. I varje fall har lantbruksstyrelsen inte fått resurser specifikt för detta, utan får ta de resurserna från något annat.

Det viktiga är att det inte finns några regler att gå efter. Vi har inte talat om vilka regler som skall gälla. De som skall göra bedömningarna får använda det förstånd de har, och det behöver i och för sig inte vara dåligt. Men vi har ingen säkerhet för hur detta kommer att hanteras.

Den lagstiftning som finns är inte på något sätt heltäckande. Det är därför nödvändigt att vi får regler. Naturvårdsverket har i sitt remissyttrande över de motioner vi har lagt fram sagt att det behövs en komplettering av de lagar vi har. Också på den kanten tycker man alltså det. Jag tycker att det framgick klart av den hearing vi anordnade i jordbruksutskottet att det finns en stor osäkerhet hos många av aktörerna på detta område. De forskare och experter som finns vet inte vilka regler som gäller. Det finns i och för sig regler som är allmängiltiga för forskningen. Men det är när vi skall tillämpa resultaten av forskning som bekymmer uppstår. För detta finns i dag inga regler.

Jordbruksministern säger att utvecklingen går mycket snabbt och att vi måste bygga upp vår kontrollverksamhet successivt. Men det är ju detta som är det sorgliga, jordbruksministern, att vi inte får fram kontrollmöjligheter snabbt. Just det faktum att utvecklingen går snabbt gör att vi måste arbeta snabbt. Det är inte lätt att ta steg tillbaka. Det är lättare att vidga cirkeln, om vi har gjort den för snäv. Om utvecklingen går ifrån oss får vi svårt att hämta in försprånget.

Jag hoppas att vi snart skall få besked om vad denna beredning, eller vad det nu blir, skall arbeta med och vilka mål den kommer att få. Det är angeläget att någonting görs. Jag tror för min del att det är viktigt att vi utreder på vilket sätt en lagstiftning skall se ut. Jag vill inte ha någon bestämd åsikt just nu om huruvida det skall vara en heltäckande lagstiftning. Ansvarsfrågorna är viktiga. Det måste finnas ett ansvarsförhållande, regler för vem som är ansvarig när något går snett. Det finns heller inte. Vi har från centerpartiet krävt att man skall inrätta en inspektion, som håller reda på vad som händer och ser till att inga övertramp sker – en bioteknisk inspektion, bioinspektion, geninspektion eller vad vi nu vill kalla den.

Anf. 31 Jordbruksminister MATS HEILSTRÖM:

Fru talman! Argumenten och förslagen går här som projektiler åt alla tänkbara håll i diskussionen mellan de talare som just har yttrat sig. Jag menar inte detta som något ironiskt. Det är inte så konstigt egentligen, eftersom detta är ett nytt område. Den bioteknik vi talar om, gentekniken, kan sägas vara ett åttiotalsfenomen. Det är en ny, modern typ av forskning och tillämp-

ning. Det är kanske inte så underligt att förslagen, som jag här försöker lyssna till, går i många olika riktningar.

Ibland kritiseras regeringen för att vi inte gör en enda samlad bedömning, något som skulle ta tid. Å andra sidan skall vi följa utvecklingen som går mycket snabbt. Det tycker jag att vi skall göra, Lennart Brunander. Men jag menar att den uppläggning som vi har valt är ganska klok.

Vi kan konstatera att vi med vår existerande lagstiftning, såsom växtskyddslagstiftningen, kan hantera de försök som görs och planeras nu i vårt land, på den nivå de ligger. Men jag tror inte att den kommer att vara tillräcklig i framtiden. Därför förbereder vi också förslag om en mera långtgående och systematisk kontroll.

Lennart Brunander säger att man inte vet vem man skall anmäla till och på vilket sätt. Det står i utredningen. Där finns konkreta förslag. Utredningen remissbehandlas nu. Det är väl ända inget fel, Annika Ahnberg, att man remissbehandlar en utredning och får in synpunkter på den innan regeringen lägger fram sitt förslag.

Jag delar inte heller Annika Ahnbergs oro när det gäller vår kunskap. Hon säger att hon trodde att all kunskap fanns i jordbruksdepartementet, men hon fann att man där hade tillsatt en utredning, vilket visade att man inte hade kunskaper. Jag tror att det var ganska klokt av oss att göra som vi har gjort, dvs. föra in kunskap i vårt eget departement. Det har vi gjort genom att anlita en utredare som är kompetent. Jag menar att det är klokt av oss att föra in kunskap i departementet på ett område där forskningen är ny och går snabbt.

Det är ingalunda så att vi har blivit tagna på sängen, vilket Lennart Brunander ville ge intryck av. Jag har i vart fall för min del försökt att parallellt diskutera och lägga fram förslag om kontrollmöjligheter i samband med förslag om utbyggnaden av och möjligheterna till forskning.

1988 beslöt vi om ett stort nordiskt forskningsprogram på bioteknikområdet. Som nordisk samarbetsminister föreslog jag då mina kolleger att vi samtidigt skulle besluta om ett nordiskt biotekniskt etikutskott, med representanter för alla de nordiska länderna – etiker, filosofer, medicinare, forskare och politiker, som kan ge olika infallsvinklar på de i vissa avseenden nya etiska frågeställningar som uppkommer. Det nordiska etikutskottet under Nordiska ministerradet är nu ett referensorgan till detta. Det kommer, ganska snart såvitt jag förstår, att gå ut till alla riksdagsledamöter i de nordiska länderna med ett antal frågeställningar av etisk karaktär, som man hoppas skall kunna leda till en intensifiering av debatten i de nordiska länderna och till att vi kan ta till oss den debatt som förs i andra nordiska länder. Det är uppenbart att vi diskuterar olika saker i de nordiska länderna. I Sverige förs en debatt kring vissa frågor när det gäller genteknik, i Danmark debatterar man andra frågor och i Norge en tredje typ av frågor. Jag tror att det är viktigt att vi får impulser från debatterna i de andra länderna och på det sättet får ett bättre underlag.

En ambition som vi har haft är också att de fem nordiska länderna på ett nytt område inte skall gå fram var för sig med egna regler och sedan, kanske om tio år, upptäcka att vi borde ha harmoniserat. Vi vill se om vi kan hitta en gemensam referensram när vi successivt bygger upp kontrollsystem på

dessa områden. Jag hoppas att det skall bli av värde för riksdagsledamöterna i Sverige att få del av de exempel som kommer att läggas fram.

Så mycket om själva arbetssättet, som jag alltså tror är riktigt – vi bygger upp kontrollsystem från det redan existerande. Vi kan ju konstatera att växtskyddslagen täcker in det som denna interpellation gäller men inte är tillräcklig för framtiden, och vi får alltså lägga fram förslag om detta.

Det efterfrågas vilka planer regeringen har i övrigt när det gäller de områden som denna interpellation inte handlar om. Jag har all respekt för att Annika Åhnberg tar upp vidare frågeställningar. Det är alldeles riktigt, som Annika Åhnberg säger, att hon framställde sin interpellation i december, och det har av olika skäl tagit lång tid innan den besvaras. Det är då rimligt att man tar in också andra frågor. Regeringen har i sin forskningsproposition – den är ju det auktoritativa uttrycket från regeringens sida – sagt att vi senare i vår kommer att lägga fram en proposition som reglerar tillämpningen av genteknik på människor. Vidare kommer regeringen att besluta om direktiv för en parlamentarisk beredning för frågor som rör genteknikens tillämpningar i stort. Det är det besked som finns från regeringens sida, som efterlyses av flera av talarna här. Jag hoppas att jordbruksdepartementets utredning om hur en nämnd inom hybrid-DNA-kommittén skall kunna passas in i ett sådant system är något som vi skall få värdefulla synpunkter på från remissinstanserna, så att vi kan lägga fram ett förslag för riksdagen.

Anf. 32 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Jordbruksministern säger att vi i oppositionen spretar åt olika håll, men av den här diskussionen noterar jag snarast att vi börjar gå åt samma håll. Vi är eniga om att inte släppa ut organismer – djur eller växter – som kan skada naturen, skada ekologin. Detta kunde vara grundprincipen i en lagstiftning som jag inte tror skall vara alltför komplicerad.

Jag jämför med läkemedelslagstiftningen. Där är principen att läkemedel skall vara effektiva och att biverkningarna inte får stå i missförhållande till den åsyftade effekten. Det är den kontrollerande myndigheten som skall ge anvisningar om vilka krav man skall ställa på produkterna. De kraven förändras allteftersom vetenskapen går framåt. Jag tror inte att riksdagen skall fördjupa sig i sådana krav, för då blir det hela ett ohanterligt system och vi kommer på efterkälken när det gäller att införa förändrade eller nya krav.

Det är bra att bygga på hybrid-DNA-delegationen. Jag är en varm vän av att bygga på befintliga myndigheter och organisationer, så att de förstärks personellt, kompetensmässigt och ekonomiskt.

Jag noterar också att centern inte längre är övertygad om att en heltäckande biotekniklag är den ända framkomliga vägen utan att det kan finnas olika lagrum att använda i detta sammanhang. Det hälsar vi i folkpartiet med tillfredsställelse. Jag tror vi kan komma överens.

Anf. 33 ROY OTTOSSON (mp):

Fru talman! Det här är en mycket intressant debatt för mig som arbetade med bioteknik i mitten av 70-talet och deltog i debatten redan då, visserligen som forskare vid det tillfället. Debatten kommer tillbaka.

Det som gör att den här debatten är särskilt intressant i dag är att många

av dessa frågor avgörs nu. Det handlar om patent och utplantering av genmanipulerade växter. Vi vet att de anlag som finns i genmanipulerade växter kan föras över av virus och möjligen också av bakterier i naturen till vilda växter. Detta gör att man måste vara oerhört försiktig.

Egentligen är det väldigt svårt att förstå varför man över huvud taget måste plantera ut genmanipulerade växter av den här typen. Risken går inte att räkna ut i förväg. Det finns ingen möjlighet att göra det. Vi kan bara gissa och hoppas. Däremot vet vi att om något går snett, som man säger, så kan vi inte reparera den skada som uppkommit.

Det föreligger stora risker för genetisk erosion om man planterar ut genmanipulerade växter och djur. Det innebär helt enkelt att genbasen i naturen delvis förstörs genom de störningar som kan orsakas på det sättet, genom ekologiska obalanser och genom spridning av olika anlag och olika främmande manipulerade växter och djur.

Vi borde veta bättre! Det sätt på vilket människan har exploaterat naturen de sista hundra åren har ju lett till att en stor del av de växter och djur som ursprungligen fanns här på jorden faktiskt har försvunnit. Den genetiska erosionen har på det sättet gått väldigt långt. Att i det läget spåda på ytterligare med dessa metoder är något som är mycket svårt att förstå.

Det finns en blind utvecklingsoptimism bakom många av de förhoppningar som satts till just biotekniken. De är många gånger uppblåsta och överdrivna. Det har väl också varit en av orsakerna till att debatterna av och till har varit ganska hårda kring de här frågorna. Nu har regeringen börjat handla och utnyttjar det bemyndigande som vi i miljöpartiet stödde förra våren som ett näst bästa förslag – vi fick ju inte igenom våra krav på lagstiftning, för det vore naturligtvis ännu bättre med en ordentlig lagstiftning på det här området; det är ju det primära kravet från vår sida. Bemyndigandet har i alla fall lett till att någonting har börjat hända. Det är viktigt att det händer så pass fort att agerandet inte kommer tio steg efter verkligheten då man måste försöka städa upp fastän det är för sent.

Jag kan bara hoppas att vi, eftersom vi har en enig riksdag – möjligen bortsett från moderaterna som inte har uttalat sig här i dag –, vad gäller utplantering av organismer i naturen är oerhört försiktiga om vi alls skall gå med på det. Regeringen borde känna starkt stöd för att lägga fram ett lagförslag till riksdagen och även i övrigt stärka regeringen så att beskedet blir entydiga.

Det har ju nyligen hållits en stor bioteknisk konferens i Sollentuna som organiserades av SJFR. Då gav ett antal människor uttryck för den blinda utvecklingsoptimismen: bioteknik och genteknik skall lösa all världens problem. De klagade naturligtvis, eftersom man runt om i världen börjar reglera detta område, vilket de tyckte var hemskt. Detta visar väl att det nu pågår något av en kapplöpning, tyvärr, mellan å ena sidan de företag som vill tjäna mycket pengar på verksamheten – och till dessa företag är knutna vissa forskare – och å andra sidan parlament och regeringar i olika länder. Det är viktigt att något verkligen händer.

Jag vill också framhålla en annan sak. I Danmark var man tidigt ute med en gentekniklag. Många trodde väl då att resten av Europa skulle följa efter. Men det som hänt är väl snarast ett stort svek mot Danmark. I Danmark har man nu gjort allt för att luckra upp lagen och för att t.o.m. sabotera den från

jordbrukets sida. Jag hoppas verkligen att vi skall ändra på detta, så att sveket blir historia och vi får någon ordning.

Prot. 1989/90:86
15 mars 1990

Anf. 34 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Fru talman! Det har sagts är att det egentligen inte är gentekniken i sig som är det viktigaste utan resultatet av den. Och det är klart att en hel rad frågor som vi ställer med anledning av gentekniken, t.ex. de etiska, borde vi ha ställt långt tidigare. Det har nämligen även inom det som vi kallar traditionell växtförädling och djuravel skett en sådan utveckling att det verkligen finns många saker som rent etiskt kan ifrågasättas. Men det faktum att vi inte i tid har ställt dessa frågor på andra forskningsområden får inte hindra oss från att ställa dem nu. Vad vi möjligen kan göra är att utsträcka dem till att även gälla andra områden, t.ex. växtförädling och djuravel. Dessutom är gentekniken en oerhört kraftfull teknik, vars resultat vi inte i alla delar kan bedöma konsekvenserna av. Därför är den speciellt viktig.

Naturligtvis var det bra, herr jordbruksminister, att denna utredning gjordes på departementet. Men utredningen handlar ju till stora delar om hur situationen är och var man i olika länder befinner sig när det gäller denna utveckling. Det som oroar mig litet grand är att man inte kontinuerligt har den kunskapen levande på departementet. Det tror jag att man måste ha på ett så viktigt område där utvecklingen går så snabbt.

Det var inte fel att utredningen tillsattes, men det hade varit ännu bättre om man kontinuerligt hade haft denna kunskap på departementet. Det är, som sagt, visserligen ett område som är nytt och där utvecklingen går snabbt, men det är inte så nytt – det dök inte upp förra året. En utredning lades fram 1984, men den har regeringen stoppat i byrålådan. Att denna forskning finns och utvecklas har ju varit känt under några decennier.

Jag tycker precis som Barbro Westerholm att det från flera partier egentligen redovisas en ganska välutvecklad och enhetlig syn på vad samhället behöver, t.ex. att det behövs någon typ av myndighet – en inspektion eller en delegation – och man kan diskutera var den skall ligga. Men det behövs en resurs som från samhällets sida hanterar dessa frågor. Det behövs en lagstiftning. Om det skall vara en eller flera lagrum är egentligen inte det viktigaste, men det behövs en lagstiftning. Det verkar som om i stort sett alla har insett och är överens om detta. Det är regeringen som vi väntar på.

Det är märkligt att allt detta fortfarande är så oklart i jordbruksministerns svar. Det är oklart enligt vilka kriterier tillåtlighetsprövning på lantbruksstyrelsen skall gå till, och det är fortfarande oklart när direktiven till denna beredning skall komma. Och hur skall denna beredning förhålla sig till den utredning som är gjord på jordbruksdepartementet? Är det ett arbete som löper för sig? Skall dessa förslag bedömas och genomföras för sig, och skall beredningen syssla med något annat? Hur förhåller sig beredningen och den gjorda utredningen till det som lantbruksstyrelsen skall göra? Är det att betrakta som ett provisorium i avvaktan på ett mer långsiktigt system? Hur skall det bli med prövningen när det gäller växtförädling? Det finns en lång rad frågor som vi inte har fått svar på. Det är faktiskt ganska bråttom med detta klagörande.

Svar på interpellationer

Anf. 35 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! När man ändrar arvsanlagen hos en växt eller ett djur har man något speciellt motiv och vill åstadkomma något. Det har naturligtvis alltid varit på det sättet. Men när gentekniken nu tas till hjälp kan saker och ting göras som tidigare var omöjliga att göra, och man kan göra saker och ting som är helt onaturliga. Detta är faran med denna nya teknik.

En annan fara är att detta inte sker i första hand av omtanke om naturen, artrikedom, osv. utan att det sker för att man har ett bestämt syfte med en bestämd växt. Med utgångspunkt i detta förs nu en diskussion om att man skall göra betena mer resistent mot gifter som skall sprutas på dem. Men det kan ju inte vara någon av de viktigare utvecklingsfrågorna att ta fram sådana växter. För mig är det ganska onaturligt att man skall göra det. Detta speglar något av behovet av regler för vad som skall tillåtas och inte. Då kommer man in på ett annat område, nämligen att man måste kunna göra riskvärderingar och riskbedömningar. Inte ens vid dagens forskningsprojekt görs sådana riskbedömningar. Det fick vi klart för oss i den utfrågning som jordbruksutskottet anordnade. Men vid dessa forskningsprojekt hanteras ju ändå det hela i kontrollerade former. Men innan vi släpper ut sådana saker i naturen måste riskvärderingar göras, så att vi vet vilka risker som tas och så att vi kan sätta stopp för detta om vi vill. Detta är nödvändigt för lantbruksstyrelsen eller någon annan som skall göra en bedömning att ha i bakgrunden.

Nu säger jordbruksministern att det pågår ett nordiskt samarbete och att man skall få fram en nordisk ståndpunkt. Men hur kommer detta arbete att förhålla sig till de förslag som regeringen eventuellt skall lägga fram? Kommer detta att ytterligare försena regeringens handlande? Den information som vi enligt jordbruksministern kommer att få kommer naturligtvis att vara positiv.

En fråga som centern har tagit upp är att mer information måste föras ut, så att vi alla blir mer kunniga om detta, vi här i riksdagen och människor ute i landet, eftersom de åtgärder som skall vidtas måste bygga på kunskap som vi och andra har.

Jordbruksministern sade att vi stretar åt olika håll. Men jag tycker inte som andra här att det är så farligt. Å andra sidan är det inte heller så konstigt att det finns olika åsikter. Därför är det viktigt med en parlamentarisk utredning, så att alla partier kan vara med och diskutera och så småningom komma fram till ett förslag. Egentligen borde den utredningen redan ha påbörjats.

Anf. 36 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Först vill jag invända mot att Annika Åhnberg sade att hon inte har fått svar på sina frågor. Annika Åhnberg har ställt en interpellation om planerad odling av genmanipulerad sockerbeta. Jag anser att Annika Åhnberg har fått ett ordenligt svar på den frågan. Sedan har jag sagt att det är naturligt att Annika Åhnberg, eftersom det har gått lång tid, tar upp en mängd andra frågor. Men hon har förvisso fått svar på det som interpellationen gäller.

Så sent som i mitt förra inlägg sade jag att vi måste gå stegvis fram och

utnyttja befintlig lagstiftning, vilket lantbruksstyrelsen nu har att arbeta med, med det tillstånd som den får. Därutöver får vi i framtiden ha ett kontrollsystem med vilket man kan fånga in det som i dag inte är aktuellt men som i framtiden kan bli aktuellt med betydligt vidare typer av forskningsinsatser. Det är precis vad jag tidigare har sagt. Det är därför som vi både agerar nu med hjälp av befintlig lagstiftning och lägger fram förslag för en bred remiss på ett mer samlat kontrollsystem som kan komma att behövas när forskningen har kommit ännu längre än i dag.

Eftersom flera talare här har påstått att det inte skulle finnas kriterier för lantbruksstyrelsens prövning och att man har efterlyst detta men inte fått det, vill jag understryka att det står i den förordning som regeringen har beslutat om vilka kriterier som gäller för lantbruksstyrelsens prövning. Det sägs bl.a. att odlingen inte får innebära risk för utarmning av den genetiska mångfalden. Det är alltså en mycket viktig fråga som jag tror att samtliga talare här har tagit upp och som jag tror att vi är helt överens om. Eftersom detta gäller växter säger vi också att om dessa växter som skall användas som livsmedel eller foder skall man särskilt beakta de etiska aspekterna. Dessutom har vi sagt, beträffande den riskbedömning som Lennart Brunander var inne på, att man inte får lämna tillstånd om odlingen innebär risker för omgivningen eller miljön. Förvisso finns det former för sådan riskbedömning, och den sker och har tidigare skett i Sverige. För att knyta an till vad som sades i debatten om Danmark är det inte så att Danmark har en lagstiftning som innebär att man har svikit något förbud i en dispenslagstiftning. Förra året gjordes det på Lolland i Danmark försök med utplantering av just en gentekniskt förändrad sockerbeta, och i det sammanhanget genomfördes riskbedömningar som låg till grund för besluten. De kriterier som man har efterlyst och påstått inte fanns, föreligger alltså i den förordning som regeringen har beslutat om.

För att gå in på den principiella frågan kan jag så gott som helt instämma i det som Annika Åhnberg sade om att gentekniska förändringar och de principiella frågeställningar som det väcker av etisk karaktär illustrerar allmänna etiska principer, som är mycket viktiga även vid traditionellt avelsarbete och traditionell växtförädling. Jag kan helt hålla med om detta, och man kan säga att vissa frågeställningar tillspetsas och fokuseras ytterligare av en teknik med den precision som gentekniken har. Men vi har förvisso inte heller i fråga om detta varit nymornade. När vi lade fram det förslag, som jag är glad att riksdagen i stor enighet antog, om den nya djurskyddslagen skedde det från allmänna etiska principer som i hög grad gäller kritiken av det traditionella avelsarbetet, t.ex. i fråga om svin. Detta har lett fram till de bestämmelser som vi har fattat beslut om. Dessa får som en naturlig konsekvens förbud mot hormonanvändning och gentekniska förändringar på djur. Det är alltså en principiellt grundad etisk bedömning, där gentekniken är en av de olika former för förändringar som vi säger nej till. Där råder stor enighet. Så på den punkten har vi väl sammanhållen etisk syn i t.ex. djurskyddslagen. Det är sannerligen ingenting nymornat i detta.

Det ställdes också frågor om skadeståndsskyldigheten. Här gäller som i andra sammanhang, vare sig det gäller växter eller annat, de allmänna skadeståndsrättsliga principer som vi har i samhället. Riksdagen har ganska

nyligen avslagit ett förslag om att man skulle ha särskilda regler för bioteknisk verksamhet. Lagutskottet skickade förslaget på remiss – det var en ganska bred remiss. Samtliga remissinstanser menade att man borde tillämpa de allmänna skadeståndsrättsliga principerna och inte ha specifika ansvarsförsäkringar för bioteknisk verksamhet.

Anf. 37 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! Jag tycker att Roy Ottosson var väldigt negativ när det gäller bioteknikens möjligheter. Vi skall komma ihåg att det inom biotekniken också finns möjligheter till en bättre avloppsvattenrening, miljövänligare processmetoder och mer miljöanpassade brukningsmetoder. Behovet av miljöstörande gödsel kan minskas. Så vi får inte glömma bort de positiva sidorna.

Jag skulle vilja se en paragraf i denna lag i stil med följande: Gentekniskt framställda organismer, växter, djur och läkemedel skall vara till gagn för människor och natur. Skadeverkningarna får inte stå i missförhållande till den åsyftade positiva effekten.

När det gäller utredandet och breda remisser är det att hoppas på att arbetet nu går undan. Regeringen har inte utmärkt sig för någon särskild snabbhet i andra sammanhang. Jag kan erinra om läkemedelsutredningen, som är det område som jag kan bäst. Utredningen tillsattes 1983, den var klar 1987, och remissomgången var klar 1988. Det är ganska solklart vad som behöver göras, men vi har fortfarande inte sett någon proposition. Den aviseras till hösten. Jag hoppas att det är hösten 1990 som det gäller. Jag hoppas verkligen att arbetet kring biotekniken går fortare än vad det har gjort på läkemedelsområdet. Tack.

Anf. 38 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Fru talman! Min bedömning är faktiskt att delar av oppositionen i denna fråga tycks pressa regeringen framåt. Det går väldigt sakta.

Jag fick svar på min första fråga, och det har jag fått redan tidigare i praktisk handling. Men detta svar väckte nya frågor, och på dessa fick jag inget svar i dag heller. Det är faktiskt mycket beklagligt.

De grunder för riskbedömningen som jordbruksministern redogjorde för är väldigt vagt formulerade och skulle lika väl kunna ligga till grund för ett generellt stopp som till ett fritt fram för det mesta som i dagens läge skulle kunna föreslås i Sverige. Det menar jag är otillräckligt. Vi från vpk-s sida har föreslagit att man i avvaktan på tydligare och mer genomarbetade regler skulle ha ett tillfälligt stopp, inte för forskningen utan just för den praktiska tillämpningen när det gäller växter. Jag tror att detta med tanke på den oklarhet som råder hade varit en bättre väg att gå.

Som jordbruksministern själv tidigare sade är det väldigt nära mellan forskning och tillämpning på detta område. Det beror i mycket hög grad på vilka som har resurser att avsätta till denna forskning. Det är ingen tillfällighet att det är herbicidresistenta grödor som det är intressant att plantera ut och inte grödor som är resistenta mot själva skadeangreppen, som det ju också går att arbeta med när det gäller genteknik, vilket också görs inom

grundforskning. Tyvärr går det långsammare, därför att man där som regel har mindre resurser än i de stora företagen.

Vi har koncentrerat oss i väldigt hög grad på de i och för sig oerhört viktiga diskussionerna om etik, säkerhet och miljöpåverkan. Men vi måste också ta in den minst lika viktiga diskussionen om vem som har makten över utvecklingen. Det handlar inte bara om att kontrollera de projekt som faktiskt genomförs. Det handlar i lika hög grad om de ur mänsklighetens överlevnads-synpunkt viktiga projekt som inte genomförs, därför att resurser inte kanaliseras till dem utan dit där det finns ekonomisk vinning att hämta, hos de företag som styr denna utveckling. Jag anser att vi även inom det området måste för det första skaffa oss kunskaper om hur det ser ut och för det andra fundera över om detta föranleder oss att göra några omdisponeringar i samhällets möjligheter att satsa på forskning. Det är ytterligare ett område när det gäller den avancerade biotekniken där vi från samhällets sida och från regeringens sida är på efterkälken.

Anf. 39 ROY OTTOSSON (mp):

Fru talman! Även jag vill något uppehålla mig vid den vidare konflikten när det gäller den nya biotekniken som består i att den gynnar vissa krafter och missgynnar vissa andra. Jag kom spontant att tänka på det faktum att väldigt många studerande på högskolorna i Sverige vill satsa på ekologisk odling och miljövänligare brukningssätt där man går ifrån växtgifter och konstgödsel. Det är betydligt färre som intresserar sig för bio- och gentekniken. Men på anslagssidan är det tvärtom, och i fråga om antalet utbildningsplatser är det också tvärtom. Det är alltså de etablerade, naiva utvecklingsoptimisterna, som jag ibland kallar dem, som vill ha denna bioteknik, för den passar in i det mönster som i dag dominerar inom jordbruket. Det är just storföretagen, som Annika Åhnberg tog upp här, som driver fram den här utvecklingen.

Jag tycker att det är viktigt att vi som parlamentariker och som företrädare för hela folket tänker efter vad som egentligen är bäst för miljön och människorna på lang sikt. Jag för min del är helt övertygad om att det är på de ekologiska brukningssätten som vi måste satsa. Då finns inte längre stort utrymme kvar för den gentekniska inriktningen – det är ganska självklart. Man kan inte göra allt samtidigt. Så jag tror att man skall ta sig en funderare även på detta och kanske styra pengarna hårdare till den ekologiska odlingen och inte lika självklart till den gentekniska.

Beträffande t.ex. Danmark menar jag att det var ett svek i det avseendet att Danmark som land gick före internationellt sett med en genlagstiftning och lagstiftning över huvud taget på detta område. Hade fler länder följt efter, byggt på och utvecklat denna idé, hade vi kunnat slippa en del av de debatter som vi nu har och också en del av de problem som vi med största sannolikhet kommer att få.

Barbro Westerholm tyckte att jag var litet för negativ och räknade upp några tänkbara positiva effekter av gentekniken och den därtill hörande biotekniken. Det är ajälvfallet riktigt att man kan göra mycket med denna teknik, men man kan också göra det på andra sätt. Det handlar om ett val. Det är så i politiken också. Man måste välja. Det gäller då att välja det som vi

vet innebär den minsta risken och som vi vet blir bärkraftigt och verkligen miljöriktigt på lång sikt. Vi skall försöka undvika sådant som medför onödiga risker. Det är detta debatten ytterst handlar om.

Anf. 40 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Jag delar helt Annika Åhnbergs värderingar när det gäller s.k. herbicidresistens vare sig det gäller gentekniska ingrepp eller vanlig växtförädling, där ju resistensförädling är ganska vanlig. I Sverige strävar vi efter att kraftigt minska bekämpningsmedelsanvändningen. Vi har ju ett program för halverande av detta till utgången av detta år. Vi har lagt ut ett uppdrag för att se hur vi ytterligare skall kunna minska bekämpningsmedelsanvändningen därefter. Det är naturligtvis helt meningslöst och negativt med en utveckling som handlar om att göra växter resistent mot bekämpningsmedel. Jag håller fullständigt med Annika Åhnberg om detta. Det viktiga är att styra in resistensförädlingen på just resistens mot själva sjukdomen, vare sig det är insektsangrepp, svampangrepp eller vad det nu må vara. Vi är fullständigt överens på den punkten. Jag har i en rad sammanhang uttalat min kritik mot den typen av inriktning. Jag menar att vårt bekämpningsmedelsprogram, med en rad insatser för att minska bekämpningsmedelsanvändningen, leder till att vi i Sverige inte får den typen av utveckling. Jag menar vidare att den kritik som har riktats här mot senfärdighet osv. inte är berättigad. Tvärtom har det varit en ganska hög aktivitet från regeringens sida på ett område stätt i snabb utveckling. Vi fick för några år sedan en samlad djurskyddslag. Vi har därefter gått ut med ett bemyndigande för att ta tag i den akuta växtskyddssituationen när nu växtförädling kommer in på det gentekniska området.

Vi har skaffat oss möjligheter att väl kontrollera de typer av försök som är aktuella i dagens perspektiv. Därvidlag är vi inte senfärdiga, och vi har, som sagt, goda kontrollmöjligheter. Vi har en avancerad forskning i vårt land. De forskarutlåtanden som fogas till denna typ av tillståndsprövning och som vi hade möjlighet att ta del av förra året är av hög kvalitet.

Men detta hindrar inte att vi i framtiden med tanke på den mycket snabba utvecklingen av forskningen på det biotekniska området kan komma att ställas inför problem som vi inte kan bemästra med dagens system. Det är därför som vi parallellt har arbetat med att inte långhala. Barbro Westerholm, en utredning utan tvärtom tagit fram en utredning inom vårt område som har arbetat snabbt och som har lagt fram förslag som nu är ute på remiss, för att vi skall se hur vi skall kunna bygga upp mer heltäckande system för de behov som kan uppkomma i framtiden. Det är att vara ganska framsynt.

Jag vill inte att vi skall förhäva oss över våra insatser, men jag menar att vi väl har grepp om den aktuella utvecklingen. Jag kan också säga att vi i jämförelse med andra länder ligger mycket hyggligt till när det gäller möjligheterna att kontrollera det som kan ske i framtiden, vare sig det gäller Danmark, USA, Västtyskland eller andra länder.

Förste vice talmannen anmälde att Annika Åhnberg och Barbro Wester-

holm anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Prot. 1989/90:86
15 mars 1990

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på interpellationer

7 § Svar på interpellation 1989/90:119 om importen av rågvete

Anf. 41 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Ulla Tillander har frågat mig om jag vill förklara varför den rigorösa lagstiftningen för svenskt jordbruk när det gäller behandlingen av flyghavre plötsligt förbytts i en lät-gä-liberal anda när det gäller import.

Ulla Tillanders interpellation innehåller en rad uppenbara felaktigheter. Ulla Tillander säger att regeringen inte uppfyller elementära krav på rättvisa då regeringen ställer lägre krav på importerade spannmålsvaror än på de inhemska producerade när det gäller flyghavreförekomst. Det förhåller sig emellertid i verkligheten tvärtom.

Jag har för kort tid sedan, den 16 och 23 januari, här i riksdagen utvecklat min syn beträffande importen av rågvete. När det gäller frågan om gränsskydd för rågvete sade jag den 16 januari att enligt min mening ett gränsskydd bör upprättas även för rågvete. Rågvete är i dag bundet i GATT till s.k. 0-tull. Den innebär att Sveriges gränsskydd för närvarande inte omfattar rågvete. Det är min avsikt att i GATT ta upp frågan om rågvete så att ett gränsskydd så snart som möjligt kan upprättas även för rågvete. Kommerskollegium har på regeringens uppdrag undersökt olika alternativ för att åstadkomma detta. Kollegiet anser inte att nödfallsåtgärder kan tillgripas för att stoppa importen. För detta måste en klar och allvarig skada kunna påvisas. Kollegiet anser inte att underlag för ett sådant påstående finns. Myndighetens bedömning är att ökningen av importen av rågvete skulle kunna motivera en omförhandling av bindningen i GATT enligt den normala procedur som gäller för sådan omförhandling. Detta innebär att Sverige måste vara berett att erbjuda likvärdig kompensation om anspråk ställs på detta. Sådan kompensation skall i första hand ges på näraliggande varuområden. Jag delar kommerskollegiums uppfattning. Inom regeringskansliet förbereds nu en sådan omförhandling.

Beträffande innehållet av flyghavre i importerade rågvetepartier och lagstiftningen på området, dvs. lagen (1970:299) om skydd mot flyghavre, har jag den 23 januari i riksdagen bl.a. konstaterat och konstaterar återigen, att samma regler gäller för transport, slutlig användning, fämalning m.m. av såväl inhemska som importerade spannmål som innehåller flyghavre. I ett avseende är reglerna strängare för importerade spannmål. För den gäller att det dessutom kan krävas ett särskilt tillstånd av lantbruksstyrelsen för att man skall få transportera spannmål som innehåller högre halter av flyghavre än vad lantbruksstyrelsen föreskrivit.

Lantbruksstyrelsen är den centrala tillsynsmyndigheten för flyghavrelagen. Enligt lagen får inte växtodlingsprodukt som innehåller flyghavre transporteras, förvaras, hanteras eller slutanvändas på ett sådant sätt som innebär fara för att flyghavre sprids. Detta gäller, som jag flera gånger har

papekat, både för inhemskt producerade och för importerade produkter. Lantbruksstyrelsen har i föreskrifter till lagen angett vissa regler för hur t.ex. transporter av spannmål som innehåller flyghavre skall gå till för att fara för spridning av flyghavre inte skall anses föreligga. Det transporttillstånd som lantbruksstyrelsen har meddelat i det fall Ulla Tillander avser innebär ingen avvikelse från gällande försiktighetskrav.

Lantbruksstyrelsen konstaterar i ett pressmeddelande att flyghavreinslaget i det fall Ulla Tillander avser är lägre än i ett stort antal inhemska partier som transporteras på våra vägar utan medgivande från lantbruksstyrelsen. Det behövs inte, eftersom vi inte har lika stränga bestämmelser för inhemska partier.

Det är alltså inte så som Ulla Tillander vill göra gällande, nämligen att importerad spannmål får hanteras på ett lättvindigt sätt i förhållande till den inhemska när det gäller flyghavreförekomst, utan precis tvärtom. Reglerna är strängare för importerad vara.

Anf. 42 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation, men när man tar del av jordbruksministerns svar kommer man att tänka på Tegnér's ord "Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta". Svaret är så oprecist i vissa delar att det i stället för att skapa klarhet väcker nya frågor.

Jag vill i alla fall ta fasta på några saker som man kan urskilja och som förhoppningsvis kommer att bli avgörande för frågans vidare öde, om min tolkning är den rätta.

Jordbruksministern säger: "Det är min avsikt att i GATT ta upp frågan om rågvete så att ett gränsskydd så snart som möjligt kan upprättas även för rågvete." Det är bra, och hade detta varit hela svaret, så hade allt varit gott och väl. Här sägs rent och klart att gränsskydd skall införas, t.o.m. så snart som möjligt, och därmed erkänns också att det är självklart att ett gränsskydd skall finnas. Det sades också den 16 januari, för två månader sedan.

Sedan dess har frågan inte blivit mindre brännande. Tvärtom har den fått en hög aktualitet genom att människor ute på fältet har fått uppleva vad detta bristande gränsskydd innebär. Uppenbarligen är det så att Sverige är tämligen ensamt om att sakna gränsskydd för den nya typ av säd som rågvetet är. Man frågar sig: Hur kommer det sig att den svenska regeringen har försatt Sverige och svenskt jordbruk i en sådan situation? Det innebär ju att man öppnar gränserna på vid gavel för ett sädeslag som har okända egenskaper, eftersom det är tämligen nytt, i synnerhet för svensk flora. Ingen vet om det är behäftat med okända sjukdomar.

Dessutom är svensk lagstiftning uppenbarligen inte anpassad till detta, eftersom jordbruksministern nu överväger att införa ett gränsskydd. Ändå är importen i full gång. Denna senfärdighet är med förlov sagt svår att begripa. Det här är ett område där man inte hade behövt låta sig överrumplas.

I den situation som har uppkommit anser jag att det är jordbruksministerns skyldighet att snabbt vidta åtgärder som skyddar svenskt jordbruk mot en sådan äventyrlig import som det här är fråga om. Kampen från böndernas sida mot det flyghavrebemängda rågvetet är rigorös, det tror jag mig veta. Det importerade rågvete som för närvarande ligger i Malmö hamn har inte

kontrollerats på samma rigorösa sätt. Det tror jag mig också med bestämdhet veta.

Den kontroll som utövas vilar ju i första hand på importör och exportör, som båda har ett vinstintresse att främst ta hänsyn till. Det är först när det kommer till Sverige som lantbruksstyrelsen kan utöva sin kontroll, och då är det så dags. Jag skulle vilja se den tjänsteman som effektivt skulle kunna utöva sådan kontroll och i händelse av negativt resultat skicka tillbaka några tusen ton rågvete.

Man kan nu bara hoppas att statsrådet vidtar åtgärder, och det finns flera anledningar till det. För det första bör man förhindra spridningen av flyghavre med de risker det medför. För det andra behöver svenskt jordbruk ett gränsskydd på det här området, på samma sätt som man har i andra länders jordbruk. För det tredje vet vi att denna import kommer från Polen, ett land som så innerligt väl självt behöver sin säd och som också får motta stora kvantiteter från väst. Det finns också ett fjärde skäl, och det är att jordbruksministern borde vara rädd om sitt eget goda namn och rykte inom det område som han är satt att värna och värda.

Vi vet alltså att frågan om gränsskydd för rågvete först kom upp den 16 januari, men än viktigare är frågan: När räknar jordbruksministern med att det kan bli resultat?

Anf. 43 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Jag noterar först att Ulla Tillander har gått ifrån de värsta felaktigheterna i interpellationen. Jag beklagar att den skrevs i uppenbar strid mot den kunskap som hade gått att få. Det är ingalunda så att importerat rågvete kontrolleras mer bristfälligt än det inhemska, som Ulla Tillander uttryckte det, i varje fall inte enligt lantbruksstyrelsens uppfattning.

Jag läser ur lantbruksstyrelsens utlåtande över LRF:s i Skåne skrivelse: De risker för ytterligare spridning av flyghavre vid hanteringen enligt styrelsens föreskrifter som LRF säger sig befara är emellertid starkt överdrivna. Utan att förringa importproblemet kan dock fastslås att den allt överskuggande spridningsrisken härrör från flyghavre vuxen på svensk mark.

Lantbruksstyrelsen gör alltså en helt annan värdering än Ulla Tillander – hennes värdering görs på oklara grunder.

Prover tas alltså av importören i samband med importen men också av svenska myndigheter. Kontrollen är mer utvecklad där än när det gäller den svenska säden. Så förhåller det sig enligt lantbruksstyrelsen. Om Ulla Tillander har annan information vore det intressant att få ta del av den och få veta varifrån den kommer.

När det sedan gäller gränsskyddet är det som sägs ingalunda oklart. Vi har givit ett uppdrag till kommerskollegium att undersöka om det är möjligt att gå den snabbaste vägen och vidta nödfallsåtgärder. Kommerskollegium har konstaterat, på de grunder som jag läste upp i mitt svar, att man inte anser det, utan man menar att det bör bli en vanlig förhandling. Vi avser därför att starta en sådan förhandling när vi har fått kommerskollegiums beslut.

Vi har tagit kontakt med polackerna. Det är snarast den polska regeringen som bör uttrycka en värdering om vad som är viktigt för Polens eget konsumtionsbehov av rågvete. Polackerna har vid den första kontakten beklagat den

svenska förhandlingen med hänvisning till den potential av rågveteodling som finns i Polen. Vi har alltså startat förhandlingen, och den kommer att notifieras så snart som möjligt.

Som svar på Ulla Tillanders fråga kan jag säga om den här typen av förhandlingar om gränsskyddsförändringar, om det inte uppstår problem eller speciella komplikationer – som det givetvis kan göra i en förhandling – att tre fyra månader är en rimlig tid men att det självfallet kan ta längre tid om förhandlingarna skulle leda till speciella problem. Det är alltså prognosen för en normal förhandling när det gäller att förändra gränsskyddet.

Anf. 44 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Jag tror inte att bönderna hade känt den stora oro som de känner om de hade kunnat vara säkra på kontrollen. Det är ett faktum.

När jordbruksministern hänvisar till felaktigheterna vill jag framhålla att min fråga gällde just varför behandlingen här hemma hade förbytts i en låtgå-liberal anda när det gäller import. Det är ju så att Sverige troligen är det enda land som inte har något gränsskydd, och statsrådet säger själv att han är angelägen om att ett sådant nu införs.

Vi vet att det finns importerade rågveteartier med en mycket stor mängd flyghavrekärnor, som är ett mycket svårbekämpat ogräs. Det finns en lag som ställer krav på de svenska odlarna när det gäller flyghavre, och med tanke på det är rågveteimport mycket allvarlig. Det har tagits prover som visar att det finns alldeles för mycket flyghavrekärnor per kilo och att det finns mycket annat ogräs i rågvetet. Det ställs hårda krav på svenska spannmålsodlare när det gäller bekämpningen av inte minst flyghavre, så man får verkligen hoppas att jordbruksministern når framgång inom GATT i denna fråga.

Det är många som förväntar sig att något görs, och besvikelsen kommer att bli stor om handlingskraften uteblir. Om det skulle vara något fel i min interpellation ligger problemet ändå inte där, utan det stora problemet ligger i att det hitintills inte har gjorts någonting i denna fråga.

Nu har frågan tydligen också behandlats i jordbruksutskottet med anledning av motioner från bl.a. centerpartiet, och ett enigt utskott står bakom krav på att importavgift skall införas. Det måste vara ett stöd för jordbruksministern.

Det är en ganska liten grupp som är verksam inom svenskt jordbruk i dag, men om jag tänker på vad de producerar i tjänster och livskvalitet, när det gäller miljövård och landskapsvård, skulle jag vilja travestera Churchills ord om att sällan har så många haft så få att tacka för så mycket.

Nu har jordbruksministern verkligen möjlighet att visa att regeringen tar böndernas oro och besvikelse på allvar. Han har också möjlighet att se till att det händer något när det gäller rågveteimporten, så att den likställs med annan spannmålsimport och beläggs med en införselavgift.

Anf. 45 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Det är egendomligt att Ulla Tillander å ena sidan talar om den oro som finns hos bönderna och å andra sidan bidrar, i onödan, till oron genom att sprida felaktiga uppgifter. Det är inte första gången under det här

året som man i riksdagen har ställt frågor som bygger på helt felaktig information, där det hade varit lätt att ta till sig korrekt information. Då bidrar man till en onödig oro, och det har Ulla Tillander gjort genom utformningen av sin interpellation.

Anf. 46 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Det var en mycket märklig kommentar från jordbruksministerns sida, då min interpellation är föranledd just av oron ute bland bönderna. Det kan inte tas sådan hänsyn till jordbruksministern att vi underlåter att framställa interpellationer.

Rågvete är en ny typ av spannmål, och inte minst därför är det viktigt att kontrollera importen – det borde och kunde ha gjorts tidigare. Det finns alltför stora mängder flyghavrekärnor i det importerade rågvetet; detta är alla medvetna om. För svenska odlare finns det en lag som ställer krav som bönderna också är mycket angelägna om att efterleva. Jag hoppas att jordbruksministern är medveten om det.

Man kan förstå deras upprördhet, när tiden går och ingenting sker med det rågvete som importerats, medan de själva har gjort mycket stora ansträngningar och har lagt ner betydande kostnader på att utrota flyghavren ute på fälten. Vi får trots allt hoppas att någonting händer.

Oron ute bland bönderna beror inte på de interpellationer som framställs här, utan den beror på underlåtenheten från jordbruksministerns sida.

Anf. 47 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Fru talman! Jag kritiserar ingalunda att interpellationer framställs, utan jag tycker tvärtom att det är trevligt och stimulerande med interpellationsdebatter. Vad jag kritiserar är att riksdagsledamöter, som har goda möjligheter att skaffa sig ordentlig information, skriver in direkt felaktiga upplysningar i sina interpellationer och därmed ger många bönder, som kanske litat på sina riksdagsmän, uppfattningen att sakförhållandena är annorlunda än de faktiskt är.

Flyghavreproblemet är förvisso ett stort problem, och många svenska bönder arbetar hårt för att få bort det. Tyvärr är det ändå ganska allmänt spritt, särskilt i slättbygderna i Malmöhus län, där man har rapporterat förekomst av flyghavre i 84 % av församlingarna.

Som jag har sagt tidigare tar lantbruksstyrelsen i högsta grad den hårdare kontrollen av importen på allvar. Utan att förringa importproblemet fastslår man att den allt överskuggande spridningsrisken härrör från flyghavre, vuxen på svensk mark.

Förste vice talmannen anmälde att Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Meddelande om sammanträdet den 19 mars

Anf. 48 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att kammarens bordläggningsplenium måndagen den 19 mars med ändring av sammanträdesplanen kommer att börja kl. 15.00.

9 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Motionerna
med anledning av prop. 1989/90:92 om gymnasieutbildning för svårt rörelse-
hindrade ungdomar
1989/90:So19 av Anita Stenberg m.fl. (mp)
1989/90:So20 av Sten Svensson m.fl. (m)
1989/90:So21 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1989/90:So22 av Ingrid Ronne-Björkqvist m.fl. (fp)
1989/90:So23 av Rosa Östh m.fl. (c)

10 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framstälts

den 15 mars

1989/90:142 av *Viola Claesson* (vpk) till miljöministern om buller från JAS 39 Gripen:

JAS 39 Gripen kommer om regeringens planer infrias att starta och landa på flygvapnets flygflottiljer. Det leder i sin tur till att 17 av landets kommuner och deras invånare kommer att drabbas på olika sätt.

Vpk anser att JAS-projektet skall avbrytas. Det finns en stark opinion som har samma uppfattning. Planet har nu kostat samhället mer än tio miljarder kronor som kunde använts på ett förnuftigare sätt. Om projektet inte stoppas kommer det årligen att kosta lika mycket pengar som sjukvården. När det gäller behoven inom vården vet vi att de är stora. Men vilka är det som har behov av JAS och varför anser de att det behövs? Regeringen har inte presenterat någon trovärdig säkerhetspolitisk analys som kan försvara miljardrullningen. Nu har fortifikationsförvaltningen utrett vissa konsekvenser för ett antal kommuner. Fördyringarna för det militära projektet kommer att öka ytterligare eftersom berörda kommuner och länsstyrelser nu tvingas ändra sin planering.

Nu genomförs ombyggnationer på olika flygplatser. Nya bullerzonsplaner måste fastställas vid en rad flygplatser för att JAS-planet skall kunna landa. Undersökningen som gjorts på uppdrag av ÖB visar att JAS 39 Gripen kommer att bullra ännu mera än de militärplan som använts i dag. Detta skall ses mot bakgrunden att redan den civila flygtrafiken och dess snabba ökning har

lett till omfattande miljö- och bullerproblem för berörda kommuner och deras innevånare.

De senaste årens forskning visar att buller förmodligen har en större negativ effekt på människan än vad tidigare utredningar visat. Både vid låga och höga decibeltal, liksom vid olika frekvenser, ger buller svårsmätbara negativa effekter som koncentrationssvårigheter, sömnproblem osv. Därför anser vpk att snabba åtgärder måste till för att minska den belastning som bullerproblemen innebär. Detta måste ske oavsett om JAS-projektet fullföljs eller inte. Det är helt oacceptabelt att med det ovan nämnda som utgångspunkt planera för ökade bullerproblem vid bostadsområden och liknande.

Bullernivåerna kring de flygplatser som är aktuella i förberedelserna för JAS-aktiviteter kommer att öka kraftigt. Berörda kommuners planarbete och byggande drabbas hårt. Bullerzonerna runt flygplatser där JAS skall landa måste göras mycket större än dagens. Enligt uppgift kräver fortifikationsförvaltningen att länsstyrelserna skall behandla marken under bullermattorna som riksintresse, detta för att länsstyrelsernas möjligheter att tillåta bostadsbyggande skall inskränkas.

Kommuner som kommer att drabbas hårt om inte JAS-projektet avbryts är bl.a. Östersund, Krokom, Uppsala, Ängelholm och Ronneby. I Uppsala kommer t.ex. 45 000 innevånare att drabbas av ett förvärrat buller.

Därför vill jag fråga:

1. Tänker regeringen tillåta att fortifikationsförvaltningen tvingar länsstyrelserna till en ny behandlingsordning?
2. Vilka åtgärder tänker regeringen vidta för att berörda kommuners innevånare inte skall drabbas av ökat buller?
3. Vad ämnar regeringen göra för att kommunernas planarbete och bostadsbyggande inte skall inskränkas?

11 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 mars

1989/90:457 av *Knut Wachmeister* (m) till finansministern om lön från utlandstjänstgöring i förslaget om reformerad inkomstbeskattning:

I lagrådsremissen om reformerad inkomstbeskattning föreslås beträffande utlandstjänstgöring att den s.k. sexmånadersregeln bl.a. ändras så att skattebefrielse i Sverige endast skall beviljas om lönen beskattas i verksamhetslandet.

Detta skulle medföra ett allvarligt hot mot svenska företags fortsatta verksamhet i Saudi-Arabien m.fl. länder som inte har någon inkomstskatt. Förmodligen har något sådant inte föresvävat lagtextförfattarna.

Avser finansministern att, med tanke på det nödvändiga i att stödja svenska exportansträngningar, föreslå erforderliga justeringar i lagförslaget?

1989/90:458 av *Guðrun Schyman* (vpk) till justitieministern om domstolarnas oberoende:

Statssekreterare Sten Heckscher har i en intervju i Dagens Nyheter den 12 mars 1990 förklarat att han räknar med att svenska domstolar skall kunna bindas att följa en framtida EES-domstols förhandsbeslut utan att grundlagen ändras. Heckscher anser inte att regeringsformens bestämmelser till skydd för domstolarnas oberoende ändrar på detta.

Är statsrådet mot denna bakgrund beredd att vidta åtgärder så att svenska domstolarnas oberoende garanteras?

1989/90:459 av *Kerstin Ekman* (fp) till försvarsministern om ändringar i kungörelsen om frivillig försvarsverksamhet:

Den nu gällande kungörelsen om frivillig försvarsverksamhet trädde i kraft 1970. Regeringen uppdrog den 15/12 1988 till Överbefälhavaren att föreslå lämpliga förändringar i gällande förordning. ÖB återkom med förslag den 20/9 1989. Det är givetvis angeläget för de fria försvarsorganisationerna att besluta om att föreslagna förändringar snarast införs och beslut tages om ny kungörelse.

Med anledning av ovanstående vill jag ställa följande fråga:

När är statsrådet beredd att göra lämpliga förändringar i den nu gällande kungörelsen om frivillig försvarsverksamhet?

12 § Kammaren åtskildes kl. 16.00.

In fidem

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Torsdagen den 15 mars

1 § Debatt om den ekonomiska politiken	1
Lars Tobisson (m)	
Anne Wibble (fp)	
Gunnar Björk (c)	
Lars-Ove Hagberg (vpk)	
Carl Frick (mp)	
Finansminister Allan Larsson	
2 § Justering av protokoll	32
3 § Avsägelse	32
4 § Hänvisning av ärende till utskott.	32
5 § Svar på interpellation 1989/90:106 om jordbruket och framtiden	33
Jordbruksminister Mats Hellström	
Annika Åhnberg (vpk)	
Lennart Brunander (c)	
6 § Svar på interpellation 1989/90:107 om planerad odling av genmanipulerad sockerbeta	42
Jordbruksminister Mats Hellström	
Annika Åhnberg (vpk)	
Barbro Westerholm (fp)	
Lennart Brunander (c)	
Roy Ottosson (mp)	
7 § Svar på interpellation 1989/90:119 om importen av rågvete	57
Jordbruksminister Mats Hellström	
Ulla Tillander (c)	
8 § Meddelande om sammanträdet måndagen den 19 mars	62
Förste vice talmannen	
9 § Bordläggning	62
10 § Meddelande om interpellation 1989/90:142 av Viola Claesson (vpk) om buller från JAS 39 Gripen.	62
11 § Meddelande om frågor 1989/90:457 av Knut Wachtmeister (m) om lön från utlandstjänstgöring i förslaget om reformerad inkomstbeskattning	63
1989/90:458 av Gudrun Schyman (vpk) om domstolarnas oberoende	64
1989/90:459 av Kerstin Ekman (fp) om ändringar i kungörelsen om frivillig försvarsverksamhet	64

